

POŠTNINA PLAČANA V GOTOVINI

MEMTOR

Leto XIII. 1922/23 Štev. 9.-12.

Vsebina:	A. Kordin: K srebrnemu jub. presv. vladike dr. A. B. Jegliča	109
	J. Okorn: Pogrebci. (Konec.)	110
	J. Okorn: Mala cvetka. Pesem	112
	J. Debevec: Romantika. (Konec.)	113
	Fr. Omerza: Ajshilova Orestija: Maščevanje. (Konec.)	115
	Tine Debeljak: V deželi kraljeviča Marka. (Konec.)	127
	J. Okorn: Mesečna noč. Pesem	131
	Francè Vodnik: Mnogokrat si stal. Pesem	131
	Iv. Dolenc: Temelji Krekove veličine. (Konec.)	132
	Fr. Pengov: Fazanišče. (Konec.)	136
	I. Okorn: Ob ugaslih ognjiščih. Pesem	145
	Francè Vodnik: Pramolanje. Pesem	145
	Tine Debeljak: Svat. Čech, Pesmi suznja. (Konec.)	146
	I. Okorn: Skice iz svetovne	147
	Francè Vodnik: Svetle ure. Pesem	147
	Drobiž	148—156

V zalogi so še vsi letniki, in sicer popolni II.—IV. po 5 Din, V. po 6 Din, VII.—IX. in XI. po 8 Din, XII. po 10 Din; nepopolni I. (manjka št. 3.) po 3 Din, VI. (manjka št. 1.) po 5 Din, X. (manjka št. 1.—8.) po 2 Din. Cene veljajo s poštnino vred, za inozemstvo brez poštnine.

»MENTOR« IZHAJA V ZAVODU SV. STANISLAVA V ŠT. VIDU NAD LJUBLJANO IN STANE ZA DIJAKE 10 DIN, ZA DRUGE NAROČNIKE V JUGOSLAVIJI 20 DIN, ZA ITALIJO 28 DIN, ZA AMERIKO 1 DOLAR NA LETO. — UREJUJE FR. OMERZA.

Tiska Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani.

Odgovorni lastnik Al. Markez.

Ustanovljeno 1906

I. Keber

Ustanovljeno 1906

**tvornica kemično-tehničnih izdelkov
Tacen pri Ljubljani (Slovenija)**

Čistilo (krema) za čevlje

Mast za usnje

Čistilo za kovine

Apertura za usnje

Klej (ćiriz) za čevljarje

Blestilo za parkete

Lak za usnje

Vosek za čevljarje

Plavilo za perilo

Črnilo za usnje

Smola za čevljarje

Prašek zoper mrčes

Vazelin za usnje

Lak za slamnike

Kolomaz — itd.

Zadružna gospodarska banka d. d.

Ljubljana, Miklošičeva c. 10 (v lastni palači nasproti Uniona).

Telefon šte. 57.

Podružnice: Djakovo, Maribor, Sarajevo, Sombor, Split, Šibenik.
Ekspozitura: Bled.

Interesna skupnost s Sveopčo Zanatlijsko banko d. d. v Zagrebu
in njeno podr. v Karlovcu ter z Gospod. banko d. d. v Novem Sadu.

Kapital in rezerve skupno nad 15.000.000 Din.

Pooblaščen prodajalec srečk Državne razredne loterije.

Daje trgovske kredite, eskomptira menice, lombardira vrednostne papirje, kupuje in prodaja tuje valute in devize, sprejema vloge v tekočem računu in na vložne knjižice ter preskrbuje vse bančne in borzne transakcije pod najugodnejšimi pogoji.

K SREBRNEMU JUBILEJU ŠKOFOVANJA
K ZLATEMU JUBILEJU MAŠNIŠTVA
NAŠEGA PRESVETLEGA VLADIKE

DR. ANTONA BONAVENT. JEGLIČA

1873 * 1898 * 1923

Narod slovenski! V teh dneh naj ti polje srce radosti in hvaležnosti, ko eden Tvojih najboljših sinov slavi svoje zaslužene jubileje. Niso to slovesni trenutki samo ene osebe, to so Tvoji jubileji, slovenski narod, jubileji jugoslovanske krščanske vzajemnosti!

* *

Ti si ga rodila, slovenska mati, v ljubki gorenjski vasi. Ob Tebi je izgovoril prvo slovensko besedo. Ti si mu prva razvnela srce in duha k molitvi Najvišjega, svojega Stvarnika, in mu tako usadila visoko misel duhovništva. Na Tvojih logih in travnikih, šumah in dobravah, pod Tvojimi gorskimi velikani, lepa slovenska zemlja, je rasel, brstel in se razcvetal iz otroka v dečka. Iz slovenske knjige, ki ji je pozneje z umom in z gmotno podporo izkazal zgledno hvaležnost, je utrgal prvo cvetko modrosti; v njegovem srcu se je utrnilo hrepenenje po bogatejši vedi in ga poslalo v svet.

Ko je dozorel v mladeniča, si je zaželel poklic, da bi v njem najbolje služil Bogu in koristil narodu. Vera mu je bila oživljaljoči vir blagoslova in milosti od domače župne cerkvice mimo vseh nešteto krajev, kjer se je vzgojeval in izobraževal, da pride tem bliže k Njemu, da bo njegovo delo tem bolj blagoslovljeno.

Leta 1873. je postal duhovnik. Poklic Najvišjega. To je danes slavljenčev prvi jubilej. Njegovo plodonosno delo v Bosni ga je l. 1898. pripeljalo za vladiko ljubljanske škofije, ki jo je sprejel z besedami: »Pri vas, med vami sem — ves vaš!« To je njegov drugi jubilej!

Pet decenijev v službi Gospoda Boga!

Kdo more našteti neštevilna, človeškim očem skrita dejanja ljubezni, ki so oživljala duhovno mrtve; dejanja požrtvovalnosti, ki so hranila, odela in potolažila nepregledno množico ubogih od deteta v zibelki do sivega starčka? Kdo more pretehtati zaklade molitve? Kje bi bili zavodi, če bi ne bil dal svoje najbogatejše podpore najvišji vladar v nebesih po priprošnji slavljenčevi? Kdo je bil bolj apostolski, kdo bolj goreč za Cerkev, za češčenje presv. Evharistije, Srca Jezusovega in pobožnosti do Matere božje? Povsod je bil delaven, na prosvetnem, gospodarskem in političnem polju, pisal je knjige in spise apologetične in dogmatične vsebine, mistike in asceze, vzgojne knjige za šolo in dom, izhodiščni točki vsega dobrega, ako sta urejeni po krščanskem pravcu. In mladina? Kje so tisoči mladih borcev, predvsem iz dijaških vrst, ki so prejeli od svojega, za pokojnim Mahničem, največjega ljubljenca misli in smernice in so stopali

po njegovih stopinjah: dijaki srednješolci, akademiki in teologi! In naša kulturna organizacija Orel? Z največjim ponosom je zrl na te mlade čete, ki so bile njegovega duha in jih je podpiral z mladeniško navdušenostjo in z gmotnimi sredstvi. In izobraženstvo? Krščansko misleče je sledilo vedno svojemu višjemu pastirju in tudi deloma nasprotno, v javnem življenju je njegova svetost in značajnost privlačevala. Vsi sloji iščejo in najdejo v njem svojega zaščitnika in dobrotnika od delavca in kmeta do skromne pobožne služkinje.

Kakor je v preteklem stoletju sveti škof A. M. Slomšek dvignil versko in narodno življenje slovenskega ljudstva na Štajerskem, tako je v polni meri storil to naš vladika v dobi enega četrstoletja na

Kranjskem. Krščanska Karitas in narodna zavednost sta vzgojili nov rod verskih in kulturnih delavcev, ki je kremenit in idealen kot njegov vzornik. 20. stoletje na Slovenskem nosi pečat neumornega dela našega slavljencea.

Z največjo hvaležnostjo pa obhaja te jubileje zlasti naš zavod in vsi nešteti, ki so izšli iz te zgradbe, ki je remek-delo našega vladike, monumentum aere perennius slovenske katoliške požrtvovalnosti, znamenje večne mladosti, odkoder naj izhajajo vitezi Kristovi v vsakterem poklicu.

To je tudi najlepše voščilo in najodličnejše vezilo našemu ustanovitelju, ki edino dosega smoter te velike ustanove — vzgajati in ohraniti mladino Kristusu, Zveličarju sveta.

A. KORDIN.

POGREBCI. (Konec.)

J. OKORN.

III.

Zima je prešla v cvetni maj in v palečo vročino junijevo. Pri Removškovih so kosili planino v Koprivniku. Strmina je bila tolika, da se je Mrvar izrazil, da bi postal star, preden bi se ujel, če bi mu tukaj spodrsnilo, in Rehar je rekel, da se ne bo nikoli ubil na Koprivniku, če se ne bo takrat, ker ga pač nikoli več kdo ne spravi v take bregove, kjer bi človek še priklenjen kmalu ne bil varen.

Kosci so bili vroči in stari Removšek je hlastno pil mrzlo vodo, ki jo je pastir donášal. Nato pa ni takoj prijel za koso, ampak nekoliko sedel in pogledal po dolini, ki je tonila v zelenju gozdov, dolgih vrstah travnikov in rumenkastem žitu.

Pa to mu je bilo v nesrečo. Zvečer je tožil, da ga bode. Prišel je še domov, dasiravno ni imel ravno blizu, nato pa legel v posteljo. Upal je, da v jutru vstane zdrav, ker da mu pač ni hujšega, kot malo prehudo kosil je za svoja leta. A bilo je slabše in gospodinja je poslala po starega Lukčarja, ki je slovel kot padar in znal pomagati v marsikaki bolezni.

Lukčar je prišel pod večer, povprašal po znakih bolezni, se naredil nekako imenitnega in rekel:

»Pljučnica bo, pa mogoče se še da popraviti. Nekaj rož bom dal, pa mu jih kuhajte in naj pije po kozarcu na vsaki dve uri.«

Ko pa je odhajal, je gospodinji v veži povedal tiho, da ne bi bolnik slišal: »Ne vem, ne vem, če bo kaj. V tej starosti je bolezen nevarna. Ni, da bi rekel, gotovo bo umrl, a težko bo kaj. Če bo šlo na slabše, pokličite župnika, mene ni treba več.«

Sama je zaihtela, a udušila jok, da ne bi je čul bolnik.

Dva dni pozneje je na Remškov dom prišel župnik in z njim najvišji gost in še teden pozneje je Removšek spal v zemlji, tam ob ljubki cerkvi svetega Tilna.

IV.

Zapuščinska obravnava je bila kmalu skončana. Posestvo je dobil Janez, a moral je plačati precejšnje procente. Zadobil se je pri bogatem Njivčarju za celih

šeststo. Njivčar je bil trd, a na trden grunt je posodil rad, seveda proti vknjižbi na prvo mesto.

Z materjo sta se pobotala, da dobiva mati do smrti užitek. Stanuje v sobici zraven kuhinje in kuha v skupni peči z domačimi drvni. Na leto dobiva po dva mernika pšenice, ajde, ječmena in prosa. Kadar dela, je skupno z domačimi. Razen tega dobiva še nekaj priboljška in potrebno obleko. Starki se je zdelo, da bi ji življenje teklo zelo brezskrbno, če bi še »on« živel. Tako pa se je čutila zapuščeno in osamljeno, kot se čuti osamljena jelka na Blegaševih pobočjih, če so posekali hrast, ki je stal zraven in jo čuval pred viharji.

Janez je moral iskati novo gospodinjstvo. Vse je klicalo po njej, nepomedena hiša, neopleto polje, lačna živina. Dekla ni za vse, če jo tudi plačaš, in če ji ni prav, pa gre.

Dobil je nevesto tam nekje v hribih za Poljanami in ob jarškem sejmu je bila poroka. Bila je že bolj pri letih. Mlajše ne bi bil lahko dobil, ker je med ženskim svetom šla govorica, da je Janez boljši delavec pri kozarcu kot pri delu. Pa ta je upala, da ga spravi na pravo pot in tudi se ni vedelo, koliko je na tiste govorice dati. Ljudje radi opravljajo.

Poroka je nekaj stala in spet je dal Njivčar.

V.

Nova gospodinja je kmalu dala čutiti svojo oblastnost. Z materjo se nista razumeli. Janez je bil prepričan, da je čisto sit in rajši je šel na njivo in v polje, da pogleda, ni-li predenca v detelji in da nastavi črnemu podzemljanu krtu past, nego da bi doma pri kosilu posredoval med obema.

»Mati, vi ste stari in sitni! Neža, ti pa tudi nikar ne misli, da ne bi bil mogel boljše dobiti, kot si ti, in potrpi z materjo! Saj so dosti prestali na gruntu!« tako je včasih posegel vmes in če sta bila z ženo sama, je še dostavljala: »Saj ne bodo mati dolgo več.« V žganjarni pri kruljevem Ma-

tevžu pa so ga hujskali ta proti materi, oni proti ženi, češ, pokaži se, saj si gospodar.

V jeseni je bilo, ko so hribi rumenevali in so se drče po njih poznale vedno bolj očito. Mlada pri Remškovih je kuhala maslo. Ves večer je tokla v pinji, da je dobila štruco surovega masla, ki ga je dopoldan prekuhala. Mati pa je kuhala koruzne žgance. Stara, kakor je bila, se je revica v hipu zmotila in vsula moko v napačen lonec. A tega ni zapazila takoj.

Mlada privihra vsa jezna v njeno sobo in vpije: »Kaj ste pa vendar mislili? V maslo mi greste nasuti koruzne moke! Saj pravim, grunt bo šel na kup, če se kaj ne prenaredi, da boste šli kam stran!«

Oplašena starka se je zagovarjala, a beseda ji ni šla gladko. Bila je pač stara in slabotna, potrebna tople besede in ne surove.

Mladi Removšek je o pripetljaju zvedel opoldan, ko matere ni bilo na spregled. Zaklenila se je v svojo sobico.

Videl je, da obe, mati in žena, ne bosta mogli biti dolgo skupaj, in konec koncev je bil, da je pregovoril mater, da je dala užitek ceniti na šestdeset goldinarjev letno ali pa na petsto enkrat za vselej. Pogodili so se za zadnje.

Starki se je zdelo, da bi manj z bridkostjo gledala, da se hiša ruši in pogori do tal, kakor da bo morala umreti pri tujih ljudeh. Na teh njivah je njen znoj, tu je pestovala svoje otroke, tu sta v miru in zadovoljnosti živela s pokojnim. A mladi svet tega ne razume in misli: pojdi, kamor hočeš, če si star.

Na Removškovo posestvo pa se je pripeljala nova teža petsto goldinarjev, ki jih je Janez spet vzela na posodo pri Njivčarju. Posestvo ni več stalo, ampak se je nagnilo.

Pomladi je prodal Removšek drevesa iz ostalih gozdov skoro do zadnjega polenčka. Potreboval je denarja deloma za največje luknje pri gospodarstvu, deloma zato, da je plačal hlapca in deklo, nekaj pa tudi za žganjarno, kjer so vedno bolj

pogosto pivci in kvartači pili in goljufavali za njegov denar.

Obresti za dolgove je Njivčar kratkoma priračunal h glavnici.

VI.

Tisto leto je še šlo nekako s silo. V poletju so ženske nosile mladi Removšici pogačo in voščile zdravje njej in malemu, ki je obetal biti dober gospodar, ker je že prvi dan neznošno kričal.

Janez je spet bolj z veseljem delal, saj je vedel, zakaj se trudi. Vsaj tako je izgovarjal poprejšnje nerednosti, češ, saj nisem imel za koža delati. A zdaj se je oglasil Njivčar. Dolg je narastel na poldrug tisoč in Njivčar je navajal tisoč vzrokov, da mora imeti denar. Možil je dve hčeri, pošiljati je moral sinu dijaku na Dunaj, popravljati je moral mlin na Kališniški grapi, skratka, denar je moral imeti.

Removšek si ni mogel drugače pomagati, prodal je grunt, na katerem je nje-

gov rod gospodoval že, odkar so pomnili ljudje. Izplačal je Njivčarja in z ostankom odšel v Ameriko.

Delal je v minnesotskih rudnikih, lani pa so povedali v našem kraju, da je umrl. Ženi in trem otrokom da je precej zapustil.

Grunt pa je kupil bogati Jelovčan in dal po travnikih in njivah zasaditi smrečje. »Smrečje, to je nekaj vredno!« je bilo njegovo gešlo. Hiši in hlevu je vzel streho in zidovje je padlo skupaj.

* * *

Pred meseci sem se mudil na daljšem sprehodu tam, kjer je nekdanja stala Removškovina. Rekel sem tovarišu, ki me je spremljal: »Takole umira dobra kmet-ska kri!«

On pa je odvrnil: »Res, padamo po teh gričih. Žganje in dolgoví in oderuhi so naši pogrebci.«

MALA CVETKA.

OKORN JANEZ.

(Sv. Tereziji od Deteta Jezusaf)

O mala cvetka iz vrtov onostranskih,
o biser predragi iz mistike morja,
ki si zakrila mladega lica lepoto s pajčolanom nune,
in prezirala svet in z dušo, kot solnce gorečo in čisto,
hitela za Njim, — večni Pristan je nam vsem —
daj, da se strgam iz krutih spon zemlje,
da pogledam za najbolj notranji zastor sebe in — Tebe,
da moje od materije oslepele oči
ugledajo bistvo nezemskih svetov in njih bitij
in najdem Tebe in Njega, jaz, ribič brezkončnih obrežij.
Utrinek notranjega ognja skrivnosti — mi komaj jih slutimo —
ki si hranila v sebi bogastva mirijad, do katerih še naša
najzadnja ni slutnja prispela in katerih najgloblja
naša še pesem ni pela! Studenec sladkosti v egiptski pušči,
v kateri smo mi, daj nam okrepčujoče pijače T v o j e g a d u h a !

ROMANTIKA.

(Dalje in konec.)

J. DEBEVEC.

Preden prestopim k 5. znaku romantične poezije, mi bodi dovoljeno nekoliko opravičbe. Pod 4. točko sem zadnjič (Mentor, str. 84) navedel kot zgled nekakšne »romantične ironije« tudi Jenkov »Obraz« (XIV). Trdil sem to za dr. Grafenauerjem (Kratka zgodovina², str. 204). Dr. J. Glonar, izdajatelj Jenkovih zbranih spisov, mi je osebno izrazil misel, da ta »Obraz« ni ironija v Heinejevem smislu; potemtakem je — kakor večina »Obrazov« — samo čisto, nežno občutje iz prirode. Morda nas je doslej res vse preveč motila nekam grda »vrabulja«? Dr. Glonar sploh ne priznava, da bi se bil Jenko »zgledoval« na Heineju. (»Slovenski pisatelji«, S. Jenko, XXIX.) Objavljam ta zasebni popravek, ker ne maram učiti kaj napačnega. Samostojno sodbo bi si ustvaril čitatelj »Mentorja«, ako bi skušal vsak znak romantike zasledovati tudi v našem slovstvu, od Prešerna do danes (do neoromantike). Za romantično ironijo bi nemara dobil največ zgledov pri dr. Iv. Tavčarju.

Pa da se vrnemo k razpravi! Danes hočemo govoriti še o treh naslednjih znakih n e m š k e romantike, ki so: verska misel, domovinska ljubezen ter univerzalnost.

5. Poudarjenje verske misli po vsej pravici smatramo kot enega izmed znakov romantike. L. 1800. so romantiki v svojem glasilu »Athenäum« proglasili svoj program. In v njih programu je bila tudi vrnitev k veri očetov. Novalis, najmlajši med romantiki in ljubljenev vseh, je za list (1800) napisal svoj znameniti oklic na Evropo: »Die Christenheit oder Europa«. V oklicu čitamo najprej navdušen slavospev na srednji vek, ko so bili narodi Evrope še vsi združeni v eni veri; nato oklic slavi blagodejno delovanje papeštva ter katoliške cerkve (vendar ne smemo pozabiti, da je bil Novalis († 1801) — protestant in ostal protestant!); obžaluje, da se je bil z Lutrom nemški narod razklal v dva sovražna ta-

bora; obsoja racionalizem »dobe prosvetljenosti«, ki je privedel do francoske revolucije in bo rodil še vedno nove prekucije in vojne, če se narodi ne povrnejo k edinstvu v veri. »Nur die Religion kann Europa wieder aufwecken und die Völker sichern und die Christenheit mit neuer Herrlichkeit sichtbar auf Erden in ihr altes, friedentiftendes Amt installieren.« (Cit. pri Stockmann, str. 29). Po sto letih — l. 1914 — je Evropa zabredla v isto gorje in miroljubni papež Benedikt XV. je govoril nesrečnim narodom Evrope isto kar prej Novalis; s kakšnim uspehom, smo videli in še vidimo.

L. 1800 je res mejnik, ko se je nemški narod, tristo let odtujen katoliški cerkvi, prvič zopet spomnil lepih časov verske edinosti in začel iskati stikov s slavno preteklostjo. In to gibanje je sprožila romantika! Res, da Novalis sam, dasi je bil po mišljenju katoličan — saj je spesnil nekaj prekrasnih Marijinih pesmi, ki se še danes vsepovsod v Nemčiji pojo — ni storil odločnega koraka, da bi prestopil v katoliško cerkev, pač pa je dal on povod, da so drugi našli tisto pot, zlasti njegov prijatelj Friderik Schlegel.

Ob istem času je verska misel v poeziji in življenju vstala tudi pri Francozih; oznanil je njeno vstajenje Chateaubriand v svojem spisu Génie du christianisme (1802). Tako je torej verski prepород povzročila tudi francoska romantika!

Kje se ta programna točka romantikov očituje v našem slovstvu? Brez dvoma najbolj v Krstu pri Savici. V življenju pa je bil med našimi prepородitelji v tem oziru najbolj Novalisovega in Fr. Schlegelovega duha Jan. Primic, ki je s svojim delovanjem vzbudil celo vrsto rodoljubov na Spodnjem Štajerskem in posredno vžgojil tudi Stranka Vraza. (Prim. dr. Iv. Prijatelj, Duševni profili... Lj. Zv. 1921, str. 334 nsl.) Ondi čitamo tudi — lahko bi rekli — klasično mesto

za tisto našo ugotovitev pod točko 1 naše razprave, kakšno vlogo so pripisovali romantiki ljubezni do ženske kot filozofskemu gibalju. (Str. 339!)

6. Velikansko gibanje je povzročila pri Nemcih (in kmalu nato pri Čehih, Slovencih...) nemška romantika s probujo narodne zavesti, domovinske ljubezni. V letih 1790—1800 je narodna zavest pri Nemcih še dremala. Razumniki so se čutili izvečine za kozmopoljite; navdušeno so pozdravljali francosko revolucijo. Fr. Schlegel takrat s pojmom »domovina« — kakor je sam priznal — ni vedel kaj začeti; tudi Fichte je bil še leta 1796 v svojem delu »Naturrecht« kozmopolit; enako Görres i. dr. Tedaj je pa prišla francoska okupacija, Francozi so zasedli nemške pokrajine, in v tisti največji bedi in ponižanosti se je vzbudila narodna zavest, zavest, da so vsi sinovi ene matere, »Germanije«, da jo morajo ljubiti in ji pomagati. V vprašanju, kako pomagati, so se sicer ločili: Fichte in z njim somišljeniki iz severnih krajev Nemčije so zahtevali narodno vzgojo, Fr. Schlegel in z njim romantiki iz Jūžne Nemčije pa so videli rešitev v vrnitvi k idealom preteklosti, kakor jih kažejo »pesnitve minulih stoletij«. Iz te probuje se je rodil pojem »narodnost« (das Volkstum), prvič zapisan l. 1810. Z navdušenjem so začeli gojiti vse, kar je v zvezi z narodom: jezik (zgodovino jezika, germanistiko), pravljičice, zgodovino (predvsem »sivo starodavnost« nemškega naroda). Edini pa so bili vsi v ljubezni do nemške domovine. Nekateri med romantiki so zlagali tudi domoljubne pesmi v tistih velikih osvoboditeljnih bojih zoper Napoleona; vendar njih poglavitna zasluga je ta, da so v slovstvu z gojitvijo vsega, kar je narodno, budili tudi v višjih krogih narodno zavest in s tem ustvarili podlago za splošno vstajo in narodno obrambo.

O tem znaku romantike točno govori tudi Grafenauer v kratki zgodovini, str. 126; ondi je tudi pojasnjeno, po katerih potih in v katerih presledkih je prišla za-

vest narodnosti k avstrijskim Slovanom.

7. »Pri tem pa zametavajo romantiki staro klasifikacijo poetičnih vrst; romantična poezija je univerzalna poezija.« Ta stavek najdeš pri Grafenauerju, n. d. str. 125. Z njim je izražen sedmi znak romantike — univerzalnost. Izražena je pa ondi prekratko. Kako je umeti, »da so zametavali staro klasifikacijo...?« Če prav vem, tako, da so rekli: v vsaki umetnini morajo biti zastopane vse vrste! V romanu n. pr. mora biti tudi lirika in dramatika. To je pa le ena stran njih univerzalnosti. Vkljub temu so gojili vse vrste poezije: pravljičico, novelo (posebno!), epigram, sonet, vse razne kitice orientalskih in romanskih narodov in to z bistrim pogledom v bistvo teh oblik. Najbolj so se trudili z dramo; pa ravno v tej so imeli najmanj uspeha. Posebno so uspešno gojili liriko, zlasti prepesnitev narodnih pesmi. »Kar se jim je v tem pogledu posrečilo, bi zadostovalo, da romantikom zagotovi častno mesto v nemški literarni zgodovini za vse čase,« piše Stockmann, str. 43. — (Take prepesnitve nahajamo n. pr. tudi pri Čehih, pri romantiku Fr. Čelakovskem, ki je prepesnil Ohlas pisni českých in Ohlas pisni ruských. Ali ni tudi Prešernova Lepa Vida taka prepesnitev?)

Tretja stran njih univerzalnosti je bilo prevajanje iz tujih slovstev; posebno starejši zastopniki romantike so bili v tem pravi mojstri. Predvsem jih je zanimal vzhod. »Na vzhodu moramo iskati to, kar zovemo romantično,« je pisal mladi Fr. Schlegel v »Gespräch über die Poesie«.

Če vidimo, kako potuje Byron s svojim vitezom Haroldom na vzhod, v Atene, v Bospor; če čitamo njegovega Mazepo; če potem čitamo v nepregledni vrsti povesti iz vzhoda n. pr. Čajkovskega Kirdžalija itd. itd., je to vse v zvezi z romantiko. — Brata Schlegel sta začela pisati o sanskritu in kulturi Indijcev. Za vzhodom je prišla na vrsto Italija (Dante), Španija (Calderon), zlasti pa Anglija (Šekspir!).

Vso preteklost zaobseči — to je bil program te univerzalnosti: »Iz vseh dav-

nin dvigniti vse tvorbe in ustvaritve, vse oblike, vse dotedanje v človeški besedi utvarinjene vtelesbe..., pa naj so vzniknile kjerkoli na svetu, udejstvile se v katerikoli govorici —« (dr. Žigon, Prešernova čitanka, XXXIII) — to je bil namen te univerzalnosti.

Četrta stran te univerzalnosti je pa ta, da so šle za romantično poezijo tudi druge umetnosti: Slikarstvo (n. pr. Schwind, Cornelius, Overbeck, Veit, Führich i. dr. mn.), glasba (K. M. pl. Weber — »Čarostrelec«, R. Wagner, R. Schumann).

Peto stran te univerzalnosti pa tvori zlasti velikanski napredek v vseh vedah, ki so se porodile iz romantike:

germanistika; primerjajoče jezikoslovje; primerjajoča slovstvena zgodovina; romantično državoslovje (Adam Müller!); celó prirodoslovje (Aleks. Humboldt in K. Ritter!) je dobilo marsikatero plodovito pobudo iz istega vira.

* * *

To bi bile menda res (po Stockmannu) najznačilnejše poteze na čudapolnem obrazu Romantike. Seveda, iz tega kratkega posnetka jo vidimo le kakor v megli. Ako bi vsak teh znakov zasledovali od početkov do danes, do neoromantike, bi njeno lepoto cenili vse bolj. Te vrstice so hotele biti samo kažipot k podrobnejšemu študiju in prav nič drugega.

AJSHILOVA ORESTIJA: MAŠČEVANJE.

FR. OMERZA.

Voditeljica zbora.

- 730 Prinesel, kot se zdi, je tujec v hišo zlo:
Orestova pestunja tam gre jokajoč. —
Kilisa, kam pa zdaj odhajaš iz gradu?
Solze — jih plača kdo? — te spremljajo na pot.

Kilisa.

- Ajgista naj takoj, mi rekla je gospa,
735 pokličem k nji na dvor, da bolj natančno zve
od tujega moža kot mož to novo vest.
Pred nami sužnji kaže žalosten obraz,
a svetlo nje oko radósten skriva smeh.
Po godu namreč nji zgodilo se je to,
740 kar tujcev jasna vest nam sporočila je,
ki hišo je pahnila v neizmerno zlo.
In kaj bo on dejal, kàk vriskal bo vesel,
ko zve novico to! — O jaz nesrečnica!
O, koliko gorja sem doživela že,
745 ki s silo je ob dom Atréjev butalo,
da meni krvavelo v prsih je srce,
a tolika bolést me ni zadela še!
Udarce druge vdano vse prenesla sem.
A zdaj Orestes moj, skrb mojega srca,
750 ki vzela ga kot dete in vzgójila sem,
poslušala ponoči, kàk je glásno vpil —
In vse težave te trpela sem zaman?
Brez pameti je namreč kot žival otrok,
ki moraš ga rediti, kot ti um pove.
755 Saj réči še ne zna v povojih detece,
je lačno mar al žejno, hoče li na stran;
želodček mlad samó otrokov je gospod.

- Ugibala sem to, a često nisem prav,
 ter morala oprati sem plenice mu;
 760 rednica in perica hkrati sem bilâ.
 Opravek dvojni ta vršila sem tedaj,
 da zrastle je očetu Orestes dragi moj.
 Sedaj pa reva zvem, da nič več ne živi!
 In moram po možâ, ki skruni hišo to
 765 in žalostno to vest bo rádostno sprejel.

Voditeljica zbora.

Kako pa ukazuje, naj bi prišel k nji?

Kilisa.

Kako? Povej še énkrate in razločno bolj!

Voditeljica zbora.

Naj spremlja ga li straža al naj pride sam?

Kilisa.

Z orožjem naj ga čete spremljajo, veli.

Voditeljica zbora.

- 770 Sovražnemu gospodu téga ne povej!
 On sam naj pride k nji, da sliši brez strahu,
 to hitro mu sporoči s srcem rádostnim!
 Če zvito govori, koristi često sel.

Kilisa.

Kaj, rádostna? Noriš? Ko zvedeli smo to?

Voditeljica zbora.

- 775 Če Zevs nesrečo to odvrnil bo od nas?

Kilisa.

Kakó, ko ni več živ Orestes, hiše up?

Voditeljica zbora.

Nikakor. Prerok slab bi láhko to spoznal.

Kilisa.

Li kako drugo vest si slišala medtem?

Voditeljica zbora.

- Le pojdi ter sporoči, stori, kot velim,
 780 Kar bógu je na skrbi, poskrbi za vse.

Kilisa.

Jaz torej grem in tvoj nasvet bom slušala.
 In božji blagoslov na delo naj rosi!

Odide.

Zbor.

Sliši moj prošnjí glas, oče Zevs,
 knez bogov olimpijskih,

- 785 srečo daj nakloni mu,
kot je prav, da vidimo,
kar si želi srcé!
Saj sem vse dejala prav;
ti, o Zevs, prosim te, ga štíti!
- Nakloni mu moč
- 790 nad vragom v palači, o Zevs!
Če zmažo dodelil mu boš,
dvakrat bo ti, trikrat rad
vrnil s hvaležnim srcem.
- V voz nadlog, vedi, Zevs, vprežen je
- 795 revni sin — žrebiček mlad —
dragega nam vsem moža.
Pretežák ne bodi tek!
Naj si ne stre osi,
da bo dom zagledal svoj!
Tja srcé hrepeni iz dalje.
- 800 Nakloni mu moč
nad vragom v palači, o Zevs!
Če zmažo dodélil mu boš,
dvakrát bo ti, trikrat rad
vrnil s hvaležnim srcem.
- 805 Vi,* ki krov hiše te štítite
tér zaklade njene vse,
čujte glas moj milostno!
Stari greh s krvjo oblit
naj izpere nova kri,
kot pravice ukaz velí!
Naj zločin nekdanjih dni
- 810 ne rodi več v hiši zla!
Ko končan bo boj,
pelji ga srečno
spet v očetov dom,
kralj, iz gomile!
Daj mu, da svóbođe dan
drage oči kmalu zazró!
Dolgo pokrival jih mrak je nočni.
- Naj pomoč svojo nam Hermes dá,
ker od vseh najbolje zna
dati delu dober tek.
- 820 Marsikaj bo razodel,
toda skrit njegov je rek,
temna noč ti zagrinja vid;
dasi svetél sije dan,
ni jasnější nič kot prej.
- 825 Ko končan bo boj,
pelji ga srečno
spet v očetov dom,
kralj, iz gomile!
Daj mu, da svóbođe dan
- 830 drage oči kmalu zazró!
Dolgo pokrival jih mrak je nočni.

* Zbor kliče hišne bogove, zlasti Zevsa Ktesija.

- In da dom čist bo ta,
 mestu bom ukazala,
 naj bogatih dá dari,
 835 zbor pa žen naj glasno poje spev,
 ko rešenja pride dan.
 Blažen dom i za mé bo sreče vir,
 duh prokletstva bo izgnan.
- 840 Le pogum, sin, v uri dela,
 saj še pomniš smrt očeta!
 Dasi kliče k tebi mati:
 »Drago dete!«, daj izvrši
 sklep usode! Ne bom te grajal.
- 845 Spomni se, da pogum
 kakor Persevs⁷ boš imel!
 Dragih v grobu, živih vseh
 pelo bo ti srcé hvalni spav.
 Kakor Gorgo, divja zver,
 850 koplje naj v krvi se v palači!
 Kdor je smrti kriv, umril
 Le pogum, sin, v uri dela,
 saj še pomniš smrt očeta!
 Dasi kliče k tebi mati:
 855 »Drago dete!«, daj izvrši
 sklep usode Ne bom te grajal.

Ajgistos

pride sam brez spremstva z one strani, kamor je šla Kilisa.

- Ker klical me je sel, sem slušal glas njegov;
 prišli so namreč, slišim, neki tujci k nam,
 ki vest prinesli so nikakor rádostno,
 860 da mrtev je Orestes. Ako zve se to,
 nastal bi grozen strah po hiši naši vsi,
 ki toliko trpi od prejšnjih starih ran.
 Kakó naj to presojam, mislim, da je res?
 Je to li ženski glas, ki strah ga je rodil
 865 in kakor blisk je švignil, kmalu pa zamre?
 Kaj pravite na to, da jasnosti dobim?

Voditeljica zbora.

To slišale smo res, a vprašaj tujce sam,
 tu v hiši najdeš jih. Če vprašaš láhko sam
 in zveš od njih, ni vest poslancev vredna nič.

Ajgistos.

- 870 Še enkrat torej sla zaslišal bodem sam,
 pri smrti li njegovi bil je sam navzoč,
 al pravi nam, kar čul je sam kot tēmen glas.
 Moj duh prav bistro zrz, prevaral ga ne bo.

Odide.

Voditeljica zbora.

- Kaj rečem naj, Zevs, in kakó naj začnem,
 875 ko hočem moliti, prositi srčno?

⁷ Persevs je odsekal Medusi (Gorgo) glavo, a je ni pogledal, da se ne bi izpremenil v kamen.

Kakó naj konča
molitev srcé dobrohotno?
Zdaj prišel je čas, da moralna se ost
in mečev ostrina s krvjo poškropi,
880 da zruši se dom Agamemnonov v prah
in rod se uniči docela,

al luč da prostosti bo svetle prižgal
in žezlo nad mestom mogočno prejel
ter srečo zasedel očetov.

885 To tézek je boj, ki Orestes ga sam
zdaj z dvema bo bil, o božanski junak!
Naj zmağa ovenča mu glávo!

Ajgistos

v palači.

Ojoj, ojoj! Ah, ah!

Zbor.

Slišiš? Ah!

890 Kaj je to? Jeli čin izvršen?
Zdaj sodba se vrši, stopimo malo v stran,
da ne bi mislil kdo, da zla sokriva smo.
Zdaj boj je dokončan, dosežen je namen.

Umaknejo se v stranski dohod. Pozorišče je popolnoma prazno.

Služabnik

priteče čez nekaj časa skozi srednja vrata iz palače in trka na vrata sobe za ženske.

Gorje mi, ah, gorje! Kralj smrtno je zadet!
895 Gorje, še enkrat pravim, tretjič ponovim!
Ajgistos ni več živ. Odprite vendar mi,
kar hitro morete! Potégnite zapah
pri vratih ženskih sob! Naj pride močen kdo,
a ne, da bi pomogel! Mrtav je. Čemu? —
900 Hohop, hohop! —
Vse gluhe so in spé, zaman je ves moj krik.
Kaj dela Klitajmestra? Jeli kam odšla?
Na nitki, mislim, vrat zdaj tudi njen visi,
odsekal ga bo meč, da pade, kot je prav.

Klitajmestra

prihiti iz sobe.

905 No, kaj se je zgodilo? Kaj takó kričiš?

Služabnik.

Naznanjam ti, da mrtvi žive koljejo.

Klitajmestra.

Gorje mi! To uganko razumela sem.
Zvijajača nas mori, kot mi morili smo.
Sekiro brž morilno naj prinese kdo!
910 Poglejmo, kdo bo zmağal, kdo bo žel poraz!
Pomóči druge ni, sedaj odloči se.

Služabnik odide v hišo. Nato pride skozi glavna vrata Orestes in za njim Pilades. Vrata so odprta,
da se vidi truplo mrtvega Ajgista.

Orestes.

Še tebe sem iskal, ta dosti je prejel.

Klitajmestra

zagleda mrtvega Ajgista.

Gorje mi! Mrtev si, Ajgistos ljubi moj?

Orestes.

Moža ti tega ljubiš? Naj isti torej grob
915 te krije! Zvesta bodi tudi mrtvemu!

Potegne meč.

Klitajmestra.

Nazaj rokó, otrok, ta prsa, sin, spoštuj!
Na njih kot dete si zadremal čestokrat
in pila tečno mleko nežna usta so.

»Še tebe sem iskal, on dosti je prejel.«
»Nazaj rokó, otrok! Ta prsa, sin, spoštuj!« (Mašč. 912, 916.)

Orestes

spusti meč in se obrne k Piladu.

Kaj, Pilades, storim naj? Prizanesem ji?

Pilades.

920 Kje delfski je Apolon, kje ukaz njegov?
Kaj Pitija je rekla, kaj prisegel si?
Sovraži naj te svet, da ljubi te le bog.

Orestes.

Resnico govoriš in prav svetuješ mi.

Klitajmestri.

Za mano pojdi, tu pri tem te umorim!
925 Saj ljubši ti kot oče bil je tudi živ.

Pri njem počivaj mrtva, ker ti drag je mož,
a onega črtiš, ki drag ti naj bi bil.

Klitajmestra.

Vzgojila sem te jaz, naj staram se s teboj!

Orestes.

Očetova morilka z mano naj živi?

Klitajmestra.

930 Usoda, dragi sin, sokriva je teža.

Orestes.

Usode torej smrt i záte brusi meč.

Klitajmestra.

Se materine kletve nič ne strašiš, sin?

Orestes.

Rodila si me, da, a vrgla v revščino.

Klitajmestra.

Nikakor, »vrgla« sem te v dom prijateljski.

Orestes.

935 Moj oče prost je bil, jaz dvakrat sem prodan.

Klitajmestra.

Kje torej je kupnina, ki sem vzela jo?

Orestes.

Da to bi ti očital, téga me je sram.

Klitajmestra.

Povej, kaj je zagréšil tudi oče tvoj!

Orestes.

On v vojski bil je, mólči, ti zastonj domá.

Klitajmestra.

940 Za ženo je težkó, če ni možá, otrok!

Orestes.

Da trudi njen se mož, tolaži jo domá.

Klitajmestra.

Ubiti mater češ, o sin, kot vidi se!

Orestes.

Ubila boš se sama, jaz nikakor ne.

Klitajmestra.

Sin, materinih psov* razjarjenih se boji!

Orestes.

945 Ušel li bom očetovim, če to pustim?

* Materini psi so erinije (furijske), maščevalni duh.

Klitajmestra.

Pri grobu torej živa jokam se zaman.

Orestes.

Očetova usoda pošlje smrt ti to.

Klitajmestra.

Rodila in vzredila gada sem, gorje!

Orestes.

Preroški bil je strah, ki zrla si ga v snu.
950 Po krivem je mrtév, krivično trpi ti!

Odpelje Klitajmestro v hišo skozi glavni vhod, Pilades gre za njim. Zbor prihaja na pozorišče nazaj.

Voditeljica zбора.

Nad dvojno to usodo jokam se obeh.
A ker Orestes bedni višek je krvi
dosegel v hiši ti, želimo vendar to,
da čisto ne ugasne hiše naj oko.

Zbor.

955 Sodni je prišel dan
s časom nad Priama,
kazni železna pest:
prišla sta prav takó
v dom Agamemnonov
leva dva, morilca dva,
ker je begunec ta
960 slušal glas Apolona,
sèm ga je bog poslal,
da je izvršil vse.

Vriskajte zdaj glasno,
da iz palače te
zlobni pregnan je gad,
ki je zapravljaj dom.
grešni morilcev par,
965 kletó njih življenje to!

Kazen, ki boj ji skrit
najbolj je ljub in zvit,
prišla je zdaj nad njo.
V boju prijela ga
silnem je za rokó
Zeusa hči — pravica mi
kličemo jo ljudje
970 pravo je to ime —
srd je poguben njen
dihal sovragu smrt.

Vriskajte zdaj glasno,
da iz palače te
zlobni pregnan je gad,
ki je zapravljaj dom,
grešni morilcev par,
975 kletó njih življenje to.

Kakor preroški glas
 rekel je Loksija,
 ki kot vladar sedi
 sredi parnáških gor,
 prišel nazaj je sin,
 980 dasi čez mnogo let;
 zvito zadan umor
 plačal je z zvitostjo;
 silna je moč bogov,
 vse izvrši kakó.
 Glej, da nikdár ne boš
 služil hudobnežem,
 985 vredno pa da častil
 bodeš nebá oblast!
 Glej odrešilno luč!

Velik prokletstva duh
 vzet je od hiše te.
 Vstani tedaj, o dom!
 Dólgo, predólgo že
 ležal si na tleh vsekdár.

Kmalu bo prišel čas,
 990 ki obračuna vse,
 ter se približal bo
 rádosten hiši ti,
 ko od ognjišča bo
 madež ji vsak odgnan
 ter bo očiščen dom
 kletve nekdanjih dni,
 sreče pa mil obraz
 gledal vesel bo vse.
 Slišal boš, videl sam,
 995 dasi sedaj ječiš,
 kák da bo tuji duh
 béžal iz hiše spet.
 Glej odrešilno luč!

Velik prokletstva duh
 vzet je od hiše te.
 Vstani tedaj, o dom!
 Dólgo, predólgo že
 1000 léžal si na tleh vsekdár.

Srednja vrata se odpro. Skozi vrata se vidi na tleh truplo Ajgista in Klitajmestre. Zraven stoji Orestes. Služabnik drži obleko, v katero je zavila Klitajmestra Agamemnona in ga v njej ubila. Ljudje se zbirajo pred gradom.

Orestes.

Poglejte, tukaj sta trinoga teh dežel!
 Ubila sta očeta, vzela sta mi dom.
 Ponosno sta nekoč tu skupaj vladala,
 i zdaj ljubav ju druží, kakor kaže smrt.
 1005 Prisegla sta zvestobo in držita jo.
 Očetu bednemu prisegla skup sta smrt
 in da umreta skup; prisegla sta: velja.
 Kaže na obleko.

Poglejte dalje sèm, umora priče ve,
 to spletk prepólnò vez očeta badnega,

- 1010 ki róke mu objela, zvezala nogé!
Razvijte in okrog pokážite jo vsem,
to srajco mozevo, da videl oče bo,
mogočni solnca bog, ki vse to zre, ne moj,
kaj divja moja mati je storila zla,
1015 da priča bo kedaj pred sodnim stolom mi,
da prav sem jaz ravnal, ko njo umoril sem,
ki mati moja je; Ajgistos mar mi ni,
ker kaznil po zaslugi sem prešuštnika.
Kaj zdi se ti o nji, ki to pregrozno zlo
1020 je možu stuhtala, ki oče je otrok,
poganjkov njenih prs, ki dragi ji nekoč,
a zdaj sovražni so? Modras je, to je gad,
da gniješ, če te prime, nika treba ni.

Pokaže spet na obleko.

- Ták žena to je drzna, duh krivično smel.
1025 Kakó naj zovem to, da prav govoril bom?
Lovi se s tem li zver, zavija v to mrlič,
pregrinja krsta li? To láhko mrežo zval
in zanko zvito bi in za noge vezi.
Orodje táko naj pripravi ropar si,
1030 ki gosta svojega, prijatelja lovi
in ga živi umor, naropani denar.
Saj sebi na radóst bi mnogo jih ujel.

Pogleda zopet na mater.

Ne pridi taka žena v hišo mi nikdár!
Umrjem naj, bogovi, preje brez otrok!

Voditeljica zbora.

- 1035 Gorje, gorjel! O dejanje strašnó!
Kák grozne umrla si smrti!
Gorje, gorjel!
I zanj, ki ostane, cvetè bol.

Orestes.

- 1040 Je kriva, kriva ni? Dokaz za to je plašč,
ki ga Ajgistov meč pobarval je s krvjo,
In madež, ki škrlatu jasni blesk je vzel,
je toliko že star, kot star je njen zločin.
Ko tu stojim in jokam, zdaj ponosno zrem
ter na morilni plašč tu gledam pred seboj,
1045 boli me, kaj trpel, kaj storil rod je ves,
in madež zmage te me peče in teži.

Voditeljica zbora.

- Mar kómu brez krivde in brez bolečin
se stečejo dnevi življenja?
Gorje, gorjel!
1050 Ta danes trpel bo, ta jutri.

Orestes.

- Da boste vedeli — kák konec bo, ne vem!
Zdaj vajeti sem zgubil, voz drevi iz mej;
premağan sem in um ne dá se brzdati,
naprej divja z menoj. Pred srcem peti spev
1055 mi hoče strah, od groze skače mi srce —

vam, dragi, to povem, ko ni še zmešan um:
da mater sem ubil, ravnal sem, rečem, prav,
očetovo morilko, gnus in srd bogov.

- Da upal sem se to, podžigal mi pogum
1060 Apolon sam je v Delfih, ki mi je dejal,
da prost bom krivde zle, če delo to storim;
če pa opustil bom — o kazni naj molčim,
trpljenja namreč to presega meje vse.
In zdaj poglejte me! Jaz z vencem okrašen
1065 in oljčno vejico k Apolonu bom šel,
na kraj, kjer sredi zemlje⁹ sedež je njegov,
kjer nikdar ne ugasne ognja svetli blesk,
da krvi ti uidem, krvi materz.
Drugam naj ne bežim, dejal je Loksias.

»A kdo so žene te, ki kot Gorgone so?
To matere so psi, saj vidim, jezni duh!« (Mašč. 1079—1085.)

- 1070 In prišel bode čas, ko meni pričal bo
Argejec lánhko vsak, kaj zla pretrpel sem.
Od zemlje daleč te jaz blodil bom okrog
ter mrtev kakor živ bom nosil to ime.

Voditeljica zbora.

- Ravnal si vendar prav, kaj usta govore?
1075 Naj jezik zla ne pravi, brzdaj ga modró!
Saj mesto s tem si rešil in Argejce vse,
da glávo si odsekal zmajema na mah.

Orestes.

Ojoj!
A kdo so žéne te, ki kot Gorgóne¹⁰ so?

⁹ Stari so mislili, da stoji Apolonovo svetišče v Delfih v sredini zemeljske plošče.

¹⁰ Gorgone: Steno, Evriale in Medusa so grozne pošasti, ki imajo kače namesto las, peruti jastreba in bronaste kremplje.

- 1080 Obleka jím je črna, v groznih pa laseh
je zvitih kač nebroj! Ne smem ostati več.

Voditeljica zbora.

O ljubljeneč očetov, kakšen vidiš strah?
Ne boj se, bodi miren! Tvoja zmaga bo.

Orestes.

- Kar vidim, to ni strah, zastoj se ne bojim.
1085 To matere so psi, saj vidim, jezni duh.

Voditeljica zbora.

Ker sveža namreč kri drži se tvojih rok,
zato te strah mori, razburja ti srce.

Orestes.

Poglej, Apolon knez, saj vedno jih je več,
iz strašnih pa oči kapljá sovražna kri!

Voditeljica zbora.

- 1090 Očisti se! Če Loksija dotakneš se
odrešil te trpljenja téga bo takoj.

Orestes.

Ne vidite jih vi, jaz dobro vidim jih;
ne dajo mi miru, ne smem ostati več.

Odhiti proč.

Voditeljica zbora.

- Odidi torej srečno! Bog naj nate zre
1095 ter v vsaki te nesreči váruje naj zla!

Množica se razhaja. Glavna vrata na pozorišču se zapro.

Zbor.

Pojoč odhaja.

- V tem domu kraljevem že tretjič sedaj
vihar je divjal,
že trikrat je tréščilo strášno.
Z otroki se oče je najprej gostil,
1100 o strášno kosilo, Tiestes!
Kot druga pa kralja je našega bol,
ko kópeli knezu ahajskih vojská
prinesle so smrt.
Zdaj tretjič je prišel — naj rečem rešnik,
1105 naj rečem pogin?
Kdaj neha, kdaj leglo k počitku bo zlo,
kdaj mirna bo jeza prokletstva?

Konec drugega dela.

V DEŽELI KRALJEVIČA MARKA.

DEBELJAK TINE.

(Spomini z abit. izleta v Srbijo.) — (Konec.)

12. julija, sreda. Zaječar—Paračin—Niš.

Prvikrat na ozkotirni železnici! Saj bi se peljali po novo zgrajeni progi Zaječar—Knjaževac—Niš, pa še ni bila otvorjena. Zdaj je že. Tako pa so nas spravili v živinske vozove, katere pa so opremili s primernimi klopki za nekatere; zame ne, ki sem moral ležati na sredi voza in spati mirno ali nemirno, kakršno je že bilo razpoloženje v ljudeh in v vlakcu, ki je obstal, kadar se mu je ljubilo, in stal, kakor dolgo se mu je ljubilo.

Vzhod je prižgala božja roka, goreče kot morebiti samo še na Jutru. Takrat smo se vozili po najlepših krajih in dosegli višino razvodja med Moravo in Timokom, prelaza med Zaječarom in Paračinom. To je pokrajina! Počasi se vijemo po slemenih brd v zasekani poti; žejni, trudni in zamazani se divimo kotlini pod seboj, posejani s pastirskimi kočicami, sličnimi druga drugi — morda niso kočice: zidane so, četverkotne kocke z enim oknom v steni, s prizidkom in vršičkom, vse enake, cela vas, posejana po rebrih, zlatečih se v jutranjem solncu Iztoka. Lepe so te kmetiške hišice in v razpoloženje pokrajine ob prelazu, v grmičevju in v trti in kamenu se vijoči, se vpletajo morda lepše kot visoke vile ob Semmeringu. O, kakor vpliva Semmering s svojo aristokracijo na človeka, svežega in udobno sedečega v naslonjaču prvega razreda — tako in še lepše ta ubožna pokrajina na človeka v živinskem vozu, žejnega in v sajah zamazanega. Resnično: če je Semmering upodobljena romantika, zasanjana v kipenje mračnih smrek, je ta kos Srbije vponazorjena narodna epika kraljeviča Marka, juškaško-trpka, v ubožni preprostosti lepa... lepa... očarujoča...

In spuščali smo se počasi, v napetem loku v nižino, v Paračin, mesto v podnožju. V jutru smo prišli, ko je že žgala vročina,

in sprejeli so nas z zastavami in z dobro besedo. A bolj kot z dobro besedo bi nam postregli s svežo vodo, ker naše oči so bile motne od prečute noči in počasne vožnje. A ko smo splaknili motno utrujenost, smo zazrli kot s prazničnimi očmi v blagoslovljeni dan, v pravoslavni praznik svetega Petra in Pavla. In peljali so nas v povorki v krasno mestno cerkev, nazunaj še zdaj pričajočo o dneh strahote in zapuščenosti Srbije. In pozdravil nas je sredi cerkve srebrnolasi, proroško-Tagorejski svečenik v ornatu in s križem in nam govoril o Slovencih in Srbih in njihovem boju za ujedinjenje. In blagoslovil nas je in cerkev mu je glasno pritrjevala.

O sveti obred! Kot v svetem šotoru jeruzalemskem, v Najsvetejšem, so prosili dolgolasi svečeniki z razpetimi rokami milosti... milosti..., ki naj se po njihovih belih dlaneh razlije na ljudstvo proseče... In zdaj, zdaj je izza zagrinjala v veselju plešoč glas zapel v sveto (pričakovanje: Bog z vami! — In potem je svečenik blagoslovljal... blagoslovljal in obhajal vernike: poljubljali so sveto Ikono sredi cerkve, kjer so prejeli opresne kruhe v roke — pred zagrinjalom Najsvetejšega pa jih je napojil svečepik s sveto Krvjo, moške in žene, otroke in dojenčke v naročju ženâ — —

Starci in starke pa so prižigale voščenke na svečnike, ki so brlele med obredom proseče... pojemajoče... kot njihove duše — — —

O, in tisti govor! Ne 'Bog z vami!' — z 'Bračo Slovenci' ga je naslovil svečenik, iz trpljenja lepi starček. In je govoril o domovini in naciji, o njenem trpljenju in vskresenju. Lepe besede so se pojoče ovijale naših čuvstev in Srbom so žareli obrazi v neskončni sreči in v zanosnem zmago-slavju, da je poveljučana domovina, ki je bila bičana in požgana, in da so ujedinili nas, brate —

In spomnil sem se na Belgrad in na edini stranski oltar v saborni cerkvi z napisom: *Ljubi srpstvo — ljubi pravoslavlje!*

In spomnil sem se na prota Bogoljuba N. Miloševića in na njegovo zbirko cerkvenih pridig »Iz velikih dana«, ki nosijo geslo:

Kosovo je sa suzama oplakano,
Kosovo je sa pesmama opevano,
Kosovo je Vidovdanom proslavljeno,
Kosovo je srpskom vojskom osvojeno.

In če se sedaj spomnim še govora, ki ga je imel prota Peter v Nišu pred nagrobnikom v vojni padlih srbskih svečnikov — spoznavam, odkod ta silna narodna zavest Srbov, to poznanje zgodovine, oboževanje davnine in ponos zmagovalca. Iz

Ivana d'Arc ujeta.

cerkve, ki je tako nacionalna, kot bi imela biti internacionalna, brezdomovinska, ker naša duša je šele išče in je v zlatih pramenih monštranc...

In zdelo se mi je takrat, da vidim drevo, zagrizeno v zemljo — (korenine, ki jih izruje vihar! —) iz katere srka v svoje veje sokove, ki rode sočen sad, po katerem slastno segajo ljudje, ker čutijo, da je iz njihove svete zemlje — ne slišijo pa v tem v vrhovih ptic neba, ki so se spustile na

drevo in pojo, pojo pesem o domovini brezdomovincev...

Pogostili so nas in nas zopet pospremili na postajo, odkoder smo se v pozdravih in pesmih in godbi ločili in zavili v lepo Móravsko dolino, ki sliči po ljubkosti in razigranosti najbolj naši lepi celjski dolini. Ves čas ob tiru teče Mórava, kalna kot vse reke Srbije; ob bregovih pa stoji tu in tam razdrta razvalina, polna romantičnih spominov, pa pričajoča o junaštvu starih in o krutosti Turkov. Vsa pokrajina je napa, razigrana kot valoveče morje ali polja, ki jih sklanja veter v brezkončnost. — Bohotne so njive v rodovitosti: koruza in žito... žito... in tobak, ki cvete v neizmernih množinah. — Vmes pa, v to pojočo, pestro, v bogastvu razkošno pokrajino pa so postavili ljudje lične hišice in obsadili vrtove s sadjem. — In celo pot ob Móravi so se krivile druga za drugo bogastva preobložene slive, omamne v rahli nadahnjenosti in vabeče v polni sočnosti nas, ki smo se vozili ob njih in bežeče uživali sladkost neizpolnjenih želja...

In v tem grenkem uživanju je prišel v naš voz mlad, tridesetleten mož, dobro oblečen in prosjačil. Pa ni govoril, le listino nam je pokazal, v kateri se uradno potrjuje in s slikami spričuje, da je bil navedeni prej posestnik, imel ženo in otroke, pa so prišli tiste dni Bolgari, njemu živemu odrezali jezik — kar je pokazal, moj Bog! — ženo in otroke, ki so bile hčerke, pa ubili, potem ko so jih nečastno oskrunili. In darovali smo mu več kakor navadno dijaki na popotovanju — a v srcih smo čutili, kakor da bi nam kdo z umazano roko oskrunil sliko, ki smo jo hranili ali vsaj skušali hraniti v nedotaknjeni svetosti.

In naše oči so postale bolne in čez pojočo, v solncu cvetočo pokrajino se je razpela kot jutranja meglica žalost naših src...

V tem pa smo prišli v Niš. Pozdravili smo jih: zagnal se je z besedo mladi go-

vornik in zatikajoče obstal — in je drugi nadaljeval pozdrav. — A to mučnost smo premagali z veselostjo svidenja in z lepo melodijo pesmi. — Poleg množice Nišljanov so nas sprejeli še slovenski dijakivojaki s tamburaškim zborom in so otvorili našo povorko, ki se je vila v znani srbski navdušenosti in prijaznosti do Grand hôtela: Nova Evropa. —

Niš.

Do poznega večera je trajal banket. Nato pa me je povabil gospod Kostić z gospo v svojo hišo v Karadžičevi ulici, kjer sta mi odkazala lepo sobo in me povabila na vrt na pogovor.

Soba je precej podobna oni v Negotinu, zato se mi zdi, da sem spoznal nekaj tipičnega srbskega malomeščanskega okusa. Prvo, kar človeka osupne, je izredna množina fotografij in razglednic, postavljenih in naslonjenih, kjer se je le dalo; na edini mizi ob vazah in svetiljki krog in krog, poleg tega še posebej par albumov, in po omarah in steklenih čašah prav tako. Moj gostitelj je bil namreč steklar in zato je prenapolnil svoje sobe s steklenimi čašami, ogledali, vazami in servisi, da se je svetloba svetiljke lomila najrazličneje in sem bil kot v kristalnem gradu. Sploh krasé svoje sobe baročno, hočem reči: razkošno, živobarvno in zelo. Ne ljubijo preprostih sob v hladni barvi, ljubijo žive. V Negotinu kot v Nišu sem imel posteljo z živormeno svileni odejo, s prišito zgornjo rjuho, s čipkami obrobjeno; spodnja rjuha pa je s čipkami segala od posteljnice do tal, ki so pregrnjena s preprogami. In da ne pozabim: na lepem umivalniku mi niso postregli le s ščetko za zobe, ampak tudi za lase in celó za — nohte.

V vrtu pa smo se zapletli v pogovor in moj gostitelj, prej eleganten, v najlepši obleki, je bil sedaj preprost, bos in golokrok, z razpeto srajco. In govorili smo o politiki pri nas in Srbih in spoznal sem njihov ponos in njihovo mišljenje o uredbi države. O Bolgarih pa so mi pravili:

»V naši hiši, prav v vaši sobi, je bil za vojne bolgarski »generalni štab« in tamle v vrtnem kotu je še kot spomin nanj — nadvratni napis. Kar se pa tiče ujedinjenja z Bolgari, pa še ne bo prišlo. Mi ne bomo pozabili njihovih divjaštev, naši otroci tudi ne, preveč smo jih zasovražili; morda šele naših otrok otroci. Hujši so bili Bolgari kot Nemci iz »reiha«: ti so nam dali kruha, oni ne. Še sedaj je več Nemcev pri nas in so se posrbili.« —

Hvalili so Slovence, posebno neki možak, ki je bil v trgovinah v Sloveniji in se

Prikazen v ječi.

učil v — Mahrovem zavodu v Ljubljani. A slovenskega ni več znal.

Prav do polnoči smo se pomenkovali, gospa pa nam je stregla. O Marta, Marta!

13. julija, četrtek.

Ogledali smo si Niš. Videti je velik, hočem reči: na širokem teritoriju se razprostira niz hiš z vrtovi kot v Zaječaru ali naših malih mestih; ceste so široke, tlakovane z valovitim kamenjem, često pa tudi nekamenite in prstene. Ob njih se krivé leseni telegrafski drogovi, ki dajo mestu provincialen značaj. So pa tudi velike zgradbe: vojašnice, vladne stavbe, izrazita hotela Evropa in Velika Srbija, vsa v celostenskih zrcalnih, in stolpičasta palača nekega zlatarja. In ogledali smo si še cerkve

v Nišu; odzunaj judovsko sinagogo in turške džamije z minareti, odznotraj pa pravoslavni cerkvi; staro, za vrsto stopnic v tla pogreznjeno, nizko, zaduhlo in dišečo po plesnobi in vlažnosti — pa vendar nad vse zanimivo; ter novo: krasno in prostorno, z vzdanim nagrobnikom srbskim svečenikom v zunanjem koridorju, kjer je govoril prota Peter navdušeno in poveljučujoče in kjer smo zapeli našo: Gozdič je že zelen...

Iz mesta, pri drevoredu, pelje železen most 'čuprija' preko Nišave v — trdnjavo, ki je v — nižini, vsa obzidana z okopi daleč naokoli, ali danes že nekoliko opuščena, ker porušenih stavb še niso postavili. Med porušeniimi stavbami, na razžarjenih prstenih tleh, obdani od trdnih okopov, služijo danes vojaki ljubljanskega okrožja.

Solnce je žgalo in iz razbeljene vojašnice sem ušel v zeleno senco drevoreda ob Nišavi in bral Dučića. Zeleno so se risale sence in dišalo je po svežosti zelenja od grmovja in drevja in listi nad mano so se razgibavali in se pleli kot lasje princezinj razčesanih... In dišalo mi je iz knjige in sem bral:

Mala princesa, čije su kose imale boju mesečeve svetlosti, čije je pogled bio modar i čiji je glas imao miris žutih ruža, — mala princeza je umorna od života, i ona je tužna.

Ona je na svojim širokim mramornim terasama nad morem, pored ogromnih vaza, u kojima su mirno umirale njezine krizanteme, plakala kradomce u duge mutne večeri. Nejasna nostalgija i neizvesna tuga umarale su njenu krv i njeno telo, koji su bili onaki isto kao krv i telo u liljana.

I u tople noći, kada je vazduh pun zlatne zvezdane prašine, i dok na mračnim zidovima spavaju mirni paunovi, i kada svi cvetovi otvaraju svoja srca, otvaralo se i srce male princeze. Zato su te noći bile tako pune tuge i toplote.

A kada je umrla, nečujno i spokojno kao što su poumirale njezine krizanteme, dugo su sa katedrale pevala stara zvona,

a glasovi tih zvona bili su mirni i svečani kao glasovi davno pomrlih sveštenika...

Bral sem in čutil, da je tudi moje telo tako trudno, tako izsušeno od žgočega solnca in zadišale so z vsemi cvetovi pod zelenimi sencami naše noči v svoji svetlosti v mesečini, ko odpirajo okna blede deklice — male princeze in mro... mro... v hrepenenju — — In potem se mi je zdelo, pod dišečimi sencami, da zvoni iz vseh katedral, otožno kot glasovi davno umrlih svečenikov... pa zvonilo je vedno veseleje, veseleje, drobneje kot potrkavanje smeha malih princezinj... o!: po belih stezicah so se prismejale Nišljije — dijakinje: Kosara in Bosa in Laza in Julijana in me s tovarišem pospremile za družbo na »čeluku« — kapelici mrtvaških glav. Srbska Golgota! Kapelica, v kateri je bila piramida mrtvaških glav, ki so jih posekali svoje dni Turki (kdaj, je nam govoril neki profesor, pa ga nisem čul v dalji —) in zložili v grmado na griču. In z griča so gledale te mrtvaške, votle oči po pokrajini, ki so jo pustošili njih krvniki — in se spачeno režale v dvojni bolesti in trohnele. Zdaj pa se mi je zdelo, da se je še preostala lobanja, vzdana v zid, smejala... tako zmagujoče smejala v zelenje venca, ki smo ga dali Slovenci zmagovalcem Srbom — —

Čudna je pot od lobanj k veselici, pa značilna za našo dobo in za nas mlade. Kaj smo hoteli: pogostili so nas v pivarni in plesali kolo ob vojaški godbi skoro do večera, do novega banketa v hotelu »Evropa«, ki je trajal do polnoči in še dalje v jutro, ko smo se poslovili od Niša in gostiteljev in Kosace, Bose, Laze in Julijane in se vrnili nazaj v Slovenijo...

Niš — Belgrad — Karlovac — Ljubljana.

14.—16. julija.

Bogve, da mi je bilo sladko, ko sem se vozil iz naroda preko naroda v narod. In vso pot sem mislil na vtiske in iz njih sklepal na bistvo značaja naroda in se mi je zdelo tako: Srbi so nadvse gostoljubni. Ni bila gostoljubnost, s katero so nas sprem-

ljevali, narejena — Bog ne daj, da bi podvomil nad tem —: pri kmetih v Negotinu in malomeščanu v Nišu sem se prepričal o njih iskrenosti. Pa oni so tudi temperamentni; navdušenje se vname in se razgori v ognjevitost, ki se očituje tudi na zunaj: pri nas sprejemamo mirno, skoro hladno, dasi nam srce vriska v veselju. Ljudstvo je v svojem bistvu dobro, naivno, z vso ljubeznijo in strastjo oklepajoče se zemlje in zgodovine, zgodovine! Razlagal ti bo kmetič vsako epizodo iz zgodovine svojega kraja: v Veljkovem poginu v Negotinu, o smrti paše v Parašinu, o čelu-kuli v Nišu — in oči se mu bodo svetile, pa kako! Ves je prežet z nacionalnim duhom, v čemer ga uči pop in cerkev in vojska, in je pono-

s en. Ponosen je na zgodovino in z vidika zmagovalca motri svoj položaj in časti borce in sovraži narodne sovražnike — Bolgare.

Socialno pa je razdeljen v dva tabora: v meščanstvo, ki hodi za Parizom v nošnji in kretnji — in v seljake, ki so bedni, raztrgani, bosí, zlivajoči se v orient. Dva svetova se sekata ostro — ni pa vmesnega stanu, ki bi zabrisal ostre zarise v mehke odtenke kot pri nas. In tudi to spominja na orient.

Zemlja pa je bogata in bodočnost je v nji. Bodočnost pa je tudi v nas, ker dežele kralja Matjaža in Velega Jožeta in kraljeviča Marka je trojna in je ena: Jugoslavija.

MESEČNA NOČ.

J. OKORN.

Kot speča kača srebrna
je reka legla krog mesta.
Mesec - čarovnik vanjo hiše je zvrnil.
Vse gleda iz vode: rdeči stolpovi
kot cveti ogromni in pritlikavci - hiše.
Vse od zemlje hiti navzgor in navzdol.
V žalno pesem topolov sova meče svoj glas.

MNOGOKRAT SI STAL...

FRANCE VODNIK.

Mnogokrat si stal že pred mano,
utrujen, v svoj rdeči plašč odet,
in s prstom si kazal na rano
koč da prosiš...

Mnogokrat si stal že pred mano.
A videl v oči ti še nisem nikoli!
V srcu sem nosil bojazen neznano
in čuden strah.

Mnogokrat si stal že pred mano.
A odšel si vedno in takrat vselej
v srcu začutil znova sem rano,
ki žge me že dolgo.

Pri praktičnem delu za vero. — Pravica do kruha in do ljubezni.

Ob Krekovem nastopu je bil položaj pri nas v Slovenji tale. Ogromna večina ljudstva je bila verna. Vse njegovo mišljenje je nosilo na sebi sledove, da so to potomci tistih ljudi, ki so sezidali po svoji domovini toliko cerkva, da so v tem oziru edini narod na svetu.¹ Krek je bil prepričan, da se bo to ljudstvo harmonično dalje razvijalo samo, če se bo tudi prosveta 20. stoletja v te duše vcepila tako, da bo ostalo nedotaknjeno vse lepo, kar si je ta rod priboril dosedaj. Toda videl je, da preti v tem oziru nevarnost.

Duh časa je bil tak, da je videl v duhovniku, dosedanem vodniku slovenskega ljudstva, nazadnjaka, ki ne razume nove dobe, ki ovira razvoj družbe, ki skuša preprečiti izobrazbo ljudstva, ki bogati od ljudske nevednosti.

Krek si je zastavil cilj, da ovrže te očitke, kar se tiče njegove osebe, in pokaže, da bistvo krščanstva nima nič opraviti z omenjenimi očitki. Dokazati je hotel, da so vsi resnični uspehi moderne vede združljivi s krščanstvom in da tudi glede svetnih dobrin nudi krščansko misleč človek lahko ljudstvu vse, kar je po zdravi pameti izvedljivo in opravičeno. Njegovo gospodarsko, izobraževalno in politično delo je bilo torej tudi apologetičnega značaja, čeprav indirektno.

Pravim: tudi apologetičnega značaja, kajti pri Kreku je prav malo vplivalo na

¹ Mimogrede rečeno; ali bi ne bila hvaležna snov za pisatelja kulturnozgodovinskega romana, če bi nam kdaj predočil tiste faktorje, ki so pri nas sodelovali pri zgradbi cerkva? Ni mogoče, da bi bilo vse to prisiljeno, tudi ne, da bi bila morebiti vse organizirala samo cerkev. Moralo je biti med ljudstvom samim veliko organizatornih talentov, ki so družili majhne drobce moči v veliko silo. Kadar gledam te neštene cerkvice po naših gričih, se čudim prav tako organizatorni sili tistih prednikov, ki so to izvedli, kakor vernosti onih, ki so se dali organizirati.

način njegovega delovanja govorjenje in pisanje nasprotnikov, ampak vir njegovega dela je bila njegova lastna bogata narava, ki je želela izraziti to, česar je bilo polno srce. Kako malo se je brigal za pisavo nasprotnikov, se razvidi posebno iz tega, da načelno ni bral slovenskih liberalnih političnih listov in da menda ni prebral niti ene številke »Slovenskega Naroda« leta 1913, ko so bili notri najhujši napadi na njegovo osebo. Tako dosleden je bil v tem oziru.²

Ljubezniv pogled na ljudstvo mu je kazal, kako ljudje trpe duševno in telesno zaradi revščine. »Uboštvo ne škoduje samo telesu, marveč tudi duši.« Človeška duša je namreč ustvarjena za to, da biva in deluje združena s telesom. Zato vpliva telesno življenje zelo močno na umstveno. Tam, kjer prehuda skrb za vsakdanji kruh belí človeku glavo, navadno zastaja um in se slabi volja... Vsak dan izkušamo sami, kako se ljudje vsled gmotnih skrbi vdajajo jezi, pijančevanju, kako zanemarjajo svoje dolžnosti in kako s svojimi rodbinami vred propadajo.

Najhuje pa vpliva na človeka to, da mu vse njegovo naporno delo ničesar ne prinaša, marveč da je vedno na slabšem. Človeku je prirojen ponos in tudi preprost človek čuti svoje človeško dostojanstvo. Zato se zaveda vrednosti svojega dela. Ako pa vidi, da mu to njegovo delo ne prinaša zasluženih sadov, ako čuti, da se njegovo delo prezira in ne izplačuje, potem ni čuda, da se razburi in vda kot žrtva socialno-demokratskim zapeljivim obljubam.

In ta drugi sovražnik je hujši od prvega. Bolni duši, ranjenemu srcu podaja naj-

² Prim. uvodnik v »Slovenca« z dne 16. febr. 1896 (št. 39), kjer pravi nepodpisan člankar ob priliki napadov na Kreka, ki je takrat prvič kandidiral za državni zbor: »Ko bi dr. Krek Slov. Narod čital, česar pa načeloma on ne stori, gotovo bi se nad sinočnjim člankom smeha lomil.«

krepkejšje izraze žalosti in nevolje, iz katerih se rodi kmalu besno sovraštvo proti vsem, ki še ne trpe toliko, kakor trpi sam. Poleg tega mu pa kaplje socialna demokracija v razboljena, strastvena čuvstva kapljo za kapljo brezverstva, in sovraštvo proti vladajočim stanovom se kmalu izpremeni v sovraštvo proti Bogu samemu. (Socializem, str. 188 in 189.)

Tu vidimo, da sta delali pri Kreku skupno dve sili: želja, da bi se ohranili ljudje verni, in naravni čut za pravico, ki velevala, da naj bo pravi vir dohodkov delo.

Zato je rekel dne 8. junija 1910 v državnem zboru o razmerju delavca do delodajavca: »Delavec ima pravico, da zahteva: ti mi moraš dati toliko, kolikor je to vredno, kar ti jaz dam. Da to misel izvedem še dalje, bi naglasil, da se morajo delovne in službene pogodbe presojati po 7. božji zapovedi: ne kradi! ne — kakor se to tolikokrat napačno razlaga tudi od naše strani — po 4. božji zapovedi: spoštuj očeta in mater! Delavec in delodajavec si ne stojita nasproti kot oče in sin, ampak kot kupec in prodajavec.«

Krek je hotel ljudem najprej pomagati do pravice. »Ljubezen uspeva trajno le kot posestrima vere in ima nastopiti le tam, kjer je pravičnost že izpregovorila svojo zadnjo besedo.« (Socializem, str. 47.) Krek je imel sam oni človeški ponos, ki je opravičen, da je spoštoval ta ponos tudi na bližnjem. Mož, ki je vse življenje izkazoval dobrote tudi v podrobnem, se je vendar v bistvu vedno trudil za to, da bi ustvaril take razmere, da bi bilo kolikor mogoče malo ljudi potrebnih dobrote. Vedel je, da sloni svet na pravici in ljubezni in da bo ljubezen še vedno imela preobilo dela, pa najsi se socialne razmere še tako izboljšajo. Toda prav tako je vedel, da je »pravicoljubje vsakemu človeku takorekoč vrojeno, ker mu je vrojena zavest, da ima človeško naravo, ki je pri vseh ljudeh enaka. Zato pa tudi vsak v živo čuti, če se mu godi krivica. Teško sicer večkrat pogrša ljubezni, toda to ga še ne dvigne k

tistemu odporu, kakor če čuti, da se mu godi krivica.« (Socializem str. 34.)

Krek je pa vedel, da delavec še nima vsega, če ima vero in če ima kruh. Imel je tudi »prepričanje, da potrebujejo ljudje, ki delajo z rokami, več plemenitosti kakor pa kruha, da velika večina izmed njih to slutiti, četudi nejasno, in da jih prebudimo in pridobimo najgotoveje in najhitreje s tem, da jih do gotovosti prepričamo, da jih ljubimo edino le radi njihovih duš.« (René Bazin v predgovoru k »Spominom starega dekleta«, »Slovenec« z dne 2. marca 1920.)

Zato pa je tudi znal tako občevati z delavskimi stanovi on, ki ga je naučilo krščanstvo: »Bratje in sestre smo med seboj vsi ljudje na svetu... Podpirati se morajo ljudje med seboj, da omikanci pomagajo neomikancem, bogatejši revežem, da so si zvesti v medsebojnih obljubah, da vse veže sladka vez prave ljubezni.« (Socializem, str. 28.)

S takimi načeli je šel Krek med delavstvo. Delavka Terezija Bučar mi je odgovorila na vprašanje, kaj ji je na Kreku najbolj imponiralo, približno tole: »Najbolj sem občudovala na njem to, da je imel za delavca vedno dovolj časa. Nekoč je prišel ob dveh popoldne v slabem vremenu — hudo je snežilo — s kolodvora naravnost v naše društvo. Celo uro se je razgovarjal z menoj o perečih društvenih zadevah. Ko je bil razgovor gotov, je šele povedal, da se je dve noči vozil po železnici in da ni še kosil.«

Krek je tudi povedal, kje je zajemal moč za tako požrtvovalno življenje: »Kdorkoli se v resnici s celim srcem oklene evharističnega Jezusa, postaja sposoben za trnjevo pot žrtev in trpljenja za bližnjega.« (Zgodbe II, str. 517.)

O Kreku je rekel Župančič: »Kakor knjige mi, ljudi je brati znal.« (Lj. Z. 1918, str. 594.) Kje se je Krek tega naučil? Morda bomo dobili odgovor na to vprašanje v »Socializmu« na strani 591, kjer govori o cilju političnega delovanja: »uglasiti svo-

bodo in avtoriteto v človeškem srcu in v vsej družbi v en, soglasen, vzvišen akord.« To pa »je mogoče le tistemu, kdor pozna človeško naravo do dobra. In zato ne zadostuje le umrljivo oko. Treba je razodetja, ki ga varuje v svojem krilu katoliška cerkev«.

Krščanstvo je dalo torej Kreku svetovni nazor, mu pokazalo, kako naj izrabi svoje zmožnosti v življenju, ter mu dalo v roko tudi sredstva v dosego uspehov.

Ivana d'Are pred sodniki.

Konec.

S svojo razpravo bi bil pri koncu. Če je bravca tako utrudila, kakor je mene, tedaj bo zame slaba.

Ne bom se spuščal v nikako polemiko glede vprašanja, katero mesto zavzema Krek na lestvici naših velikih mož. Ne samo, da bi se mi Krek z onega sveta smejal, če bi se spuščal v taka razmotrivanja in mi to morebiti celo zameril; tudi bi bila ta debata bržkone precej brezplodna, ker bi dolgo sploh ne prišla preko določitve kriterija, po katerem naj presojamo veličino. Mislim pa, da bi se vsi ujemali v tehle dveh točkah, da je velik tisti, ki 1. ima od narave izredne bogate zmožnosti in ki 2. te zmožnosti najpopolneje razvije prav tako v usvršenje lastne osebnosti

kakor v korist bližnjemu. Naj mi bo dovoljeno, da povem, kak vtis je name napravil Krek v teh dveh ozirih. Nisem poznal v svojem življenju moža, ki bi bil po mojem mnenju večji po duševni nadarjenosti, po ogromnem znanju, po nesebičnosti značaja in čistosti namenov, po brezporojnem zaupanju v pravičnost svoje stvari, po požrtvovalni ljubezni do naroda v celoti in do posameznikov — in to tem bolj, čim belj je bil dotični ljubezni potreben. Posamezne vrline sem videl seveda tudi drugod, morebiti tudi v večji meri, toda harmonično zedinjenih v eni osebi nikjer. Od vseh ljudi, kar sem jih osebno poznal, se je Krek najbolj približal idealu človeka, imponiral mi bolj nego marsikako sijajno ime iz politične in literarne zgodovine, ki presega Kreka daleč po slavi, a ga niti oddaleč ne dosega po velikosti značaja. O Kreku bi rekel to, kar je rekel dr. Ellenbogen na spominski slavnosti o rajnkem Viktorju Adlerju: »Nikdar se ni mož, ki je bil tako ustvarjen za gospodarja nad ljudmi, tako prostovoljno in zavestno napravil za služabnika vseh ljudi.« (Arbeiter-Zeitung z dne 25. nov. 1918, opoldanska izdaja.)

Ta ali oni se bo proti temu — po njegovem mnenju — precenjevanju Kreka skliceval na njegove slabosti. Tu ni mesto, da bi dokazoval, da je bilo baš ono, kar so mu v njegovi lastni stranki najbolj zamerili, v bistvu zlagano. O tem morebiti na drugem mestu. Če je pa kdaj Krek v hudem boju, pri stoterih stvarih, o katerih je moral izreči svoje mnenje in večkrat zelo hitro odločati, napravil kako napako — tedaj pa upoštevajmo, kaj pravi sv. Hrizostom: »Oni niju su nikada ranjeni, koji se ne bore« in: »Niju su oni najsvetiji, koji imaju najmanje pogrješaka, nego oni, koji imaju najviše energije, plemenitosti i ljubavi.« (Citāt po Vzajemnosti VI, str. 117.)

Večkrat sem se vprašal, kako smo za služili Slovenci to srečo, da smo imeli moža, s kakršnim se tudi veliki narodi le redkokdaj morejo ponašati. Mislim, da nas

je Bog nagradil za to, ker so živeli med našim narodom vedno elementi, iz katerih se je sestavila Krekova veličina: pobožnost, ljubeznivost v občevarju, nesebičnost, poštenost kot zlata vaga, »ker smo hranili v duši neskaljen pravice in svobode sen« (Župančič v Ljublj. Zvonu 1918, str. 594). S tem, da se je Krek trudil, da bi gojil v našem narodu vse one vrline, ki tvorijo elemente njegove lastne veličine, je skušal ohraniti naš narod zmožen, da rodi tudi v bodoče velike značaje.

Tudi v daljni bodočnosti, ko bodo zamanci poznali samo še najvišje vrhove naše dobe, bo slovelo v zgodovini našega političnega, gospodarskega in socialnega razvoja ime velikega kristjana. Njegovo delo bodo proučevali naši znanstveniki in seznanjali pozne rodove z možem, ki je bil kot zrno klen in zdrav, ki je z ogromnim duhom in očetovsko skrbjo objemal sodobnike in bodoče rodove. Ta študij bo tvoril vedno svetlo točko pri delu raziskovalcev in jih bo navdajal prav tako z občudovanjem veličine njegovega dela kakor s spoštovanjem do njegovega značaja. Kako se bo ločil naš veliki kristjan od nemškega »velikega pogana«, kako različni bodo vplivi, ki bodo izhajali od teh dveh velikánov! Za zgled, ki ga nam je zapustil Krek, blagrujem našo mladino. Iz njega bo razvidela, da je še vedno vera mati velikih značajev.

Dobrotna usoda je postavila Kreka v naših najtežjih dneh na tako vidno mesto, da stoji visoko kakor mejnik med dvema dobama. Želel bi, da bi nam bil on tudi svetilnik na novi poti. Kajti prepričan sem, da je radi tega toliko pomanjkljivosti in toliko nezadovoljnosti v naši lépi državi, ker je premalo Krekovega duha v našem javnem življenju.¹

¹ Spis je bil sestavljen spomladi 1920 v Belgradu. Na razpolago nisem imel drugih virov o Kreku nego govore v parlamentu in tiste spise, ki so izšli kot samostojne publikacije. Ko bodo izdani Krekovi spisi, raztreseni po raznih časnikih in revijah in deloma že sedaj pozabljeni, bo mogoče podati natančnejšo sliko Krekovo in jo pod-

Dostavek.

Glede brošurice »Starostno zavarovanje kmetškega ljudstva«, ki jo omenjam v letošnjem Mentorju na str. 90, je prinesla Pravica II, št. 19 (z dne 10. maja 1923) pojasnilo Miha Moškerca, da je omenjeno knjižico napisal in izdal Krek samo navidezno v lastnem imenu; v resnici pa jo je napisal po naročilu vodstva stranke. V tem smislu je torej treba dotično mesto popraviti. —

Zanimiva Moškerčeva notica mi je dala povod, da sem prebral nekaj Krekove korespondence o starostnem zavarovanju kmetškega ljudstva. O tej stvari je pisal namreč Krek l. 1914. g. župniku Mrkunu več pisem, ki jih je adresat izročil Krekovemu muzeju. Krekovo stališče v vprašanju starostnega zavarovanja je zanj tako značilno, da navedem nekaj mest iz te korespondence kot dostavek k razpravi o njegovem značaju.

Stvar je bila namreč ta. V začetku l. 1914. je Krek upal, da se bo sedaj uzakonilo starostno zavarovanje kmetškega ljudstva. »Zdaj smo na tem, da morda izpeljemo socialno zavarovanje, in sicer upam, da se brez tega ne bo dobila večina za novo vojno predlogo in za bosanske železnice.«

Zadnje sv. obhajilo.

Toda nekateri so začeli veliko agitacijo proti obveznemu starostnemu zavarovanju, češ, naj bo zavarovanje za samostojne kmečke posestnike samo neobvezno (fakultativno, prostovoljno). Proti temu se je uprl Krek z vsemi silami. »Sam veš, kako prehaja v mnogih krajih naš kmet v nesamostojne; mali posestniki so obenem delavci doma, mnogo tudi izven dežele.« Zato ga je tudi nemilo zadelo, ker je izvršilni odbor stranke v njegovi odsotnosti sklenil pod vplivom pisem z dežele, da se izreče stranka za fakultativno zavarovanje

preti z različnejšimi citati; kajti že takrat bodo dani za tako delo predpogoji. Vendar pa moram reči, da v teku dobrih dveh let nisem imel povoda, da bi sliko bistveno izpreminjal. Delo za izdaja I. in II. zvezka Krekovih izbranih spisov me je v moji sodbi o temelju Krekove veličine samo utrdilo

»Jaz sem brž, ko sem to zvedel, protestiral. Mandat mi je tako postranska reč v tem oziru, da ga še ne primerjam ne z ogromno škodo, ki bi jo imeli zlasti naši kmetje, ko bi ne bilo obveznosti.« (Vsi ti citati so vzeti iz pisma z dne 7. januarja 1914)

Zato je naprosil župnika Mrkuna, da naj v tem oziru pouči merodajne osebe. »Žal, da je med po-

litiki le malo takih, ki bi preko efemernih dogodkov gledali vedno vsaj za 20 let naprej. Jaz hočem biti tak in zato sem često passer solitarius. Nasprotno stališče je advokatsko, ki pro hic et nunc izrablja dane razmere ne glede na to, kako bo ta izraba, ali njen način vplival pro futuro.« (Pismo z dne 31. januarja 1914.)

FAZANIŠČE.

(Konec.)

FR. PENGOV.

Upor.

Mladi fazanek je imel posebno srečo. Klatil in potikal se je daleč na okoli po sosednjem gozdu, nekoč se je zaletel celo v sečo, poraslo z bujno orlovsko praprotnjo in visoko travo; pred takimi kraji ga je prav posebno svarila pisana japonka in mu zabičevala, da grozi tamkaj takim neubogljivim fazančkom največja nevarnost. A gotovo bi mu tega ne bila povedala, ko bi bila vedela, da pojde zaradi te pobude toliko rajši tja. Sicer to ni bil bogsigavedi kakšen krasen izprehod; kajti kadarkoli je zašel tja, se je motal med gosto travo, kot bi bil pijan, se zatikal med koreninice in vejice, tako da je prihajal domov ves potolčen in poln marog. Zaril se je potem pod materino perot in poslušal njene strah vzbujajoče pridige in zagotavljanje, da ga zadene za njegovo nepokorščino kdaj še nesrečen konec, potem pa je zaspal. A ker je revše z enim ušeskom poslušalo, z drugim pa zopet spuščalo nauke, ni zjutraj vedelo ničesar več; počenjal je ves dan prav tako kot včeraj in predvčeranjem.

Nekega dne pa — bilo je kakih šest tednov po rojstvu — je doživel slučaj, pri katerega spominu mu je mraz pretresal kosti. Zopet je bil zašel ta dan v prepovedano laz — a glej! — danes ni bil sam tukaj. Že je ril še drug fazanek pred njim skozi gosto travo. Kar poskočil je v zrak, ko je spoznal, da je vendar našel tovariša, enako pogumnega. Hitel je, da bi sklenil z njim zaupnejše znanje, nenadoma pa otrpne od strahu, obstane kot pribit na zemljo in od groze buli z očmi predse.

Kot bi pal z neba, se je prikazal nena doma iz gošče čuden stvor cimetove barve z belimi prsi pod gobcem in se zagrizel v enem skoku drugemu fazanu v glavico. Napadeni je samo obupno zapiskal, strepetal s krili in se zvrnil v travo. Na tleh je potem še otepal okoli sebe, a vedno slabeje in slabeje... Naš fazanek je vse to dobro videl, opazil je tudi, kako žre kostanjevorumenkasti strah nekaj rdečega, s čimer si je pobarval tudi oprsje — a potem že ni več čakal. Obrnil se je in jo ocvrl s strašnega kraja, kolikor so ga le nesle noge, da se mu je glavica kar tresla. — Ustavil se je šele v grmičju blizu kletke, se prihulil k zemlji in razmišljal o tem, kar je bil pravkar videl. Niti za trenutek ni dvomil, da je bil priča groznega dogodka, o kakršnih mu je bila majka tolikokrat pripovedovala. Srčece mu je močno bilo in čim bolj je tuhtal in tuhtal, toliko močnejše je postajalo prepričanje v njem, da je nevarno bivati še dalje na tleh. In komaj je prišel do tega spoznanja, že se mu je zahotelo z vso silo v višavo, na drevo, da ne bo treba biti na nevarni zemlji. In ker pri njem odločitev in čin nista bila nikoli daleč vsaksebi, se je odločil, da skoči na drevo. Vstal je, se nekoliko zaletel in — hop! — preden si naštel do pet, je bil že na veji, in sicer, prijateljček, precej visoko od tal. Veja se je sicer z njim vred zagugala, toda le malce je zamahoval s krili in takoj je dobil ravnotežje. Šele sedaj se je zavedel, da je tudi pri skoku mahal s krili. In prav gotovo niti Kolumb ni bil tako vesel, ko je odkril Ameriko, kakor naš fazanček,

ko je spoznal, čemu mu je dal Bog krila. Poskusil je takoj svojo umetnijo še enkrat — in glej — krila so ga nesla po zraku. Celo popoldne je letal kot nor, šele pozno zvečer se je ves zdelan privlekel do kletke, v njo pa ni šel to noč.

Prav pred kletko je zamahnil s krili — in hop! že je bil na drevesu nad njim. Ko je putka to opazila, je pritekla vsa iz sebe in mu silno strogo ukazala, da naj se spravi takoj doli. Fazanek je gledal z enim očesom na kurico in imel velike skušnjave, da bi se ji v obraz zahehetal. Stegnil je vrat in je v tem trenutku — sam ni vedel, kako in kaj — se je izvil iz njega kovinsko zvoneč — »ki-ki-ri-ki«.

Čudno, da se zopet ni zvrnil od strahu z drevesa, tako se je začudil, odkod se je vzel ta glas v njem.

Zastonj se je pod drevesom hudovala in tarnala kokljica, zastonj mu ljubeznivo prigovarjala, zastonj mu obetala hribe in doline. Fazanček se je samo obračal na veji, se vrtel in gugal, doli pa ga ni bilo. Odpovedal je svoji oskrbnici prav radikalno vso pokorščino. Uprl se je; kajti prebudila se je v njem divja narava, katere prvi zakon je nagon samoohrane, ki uči in veleva: Ne hodi tja, kjer grozi znana in gotova nevarnost!

V pasti.

Tri dni je še vztrajal fazanček v bližini kletke, potem pa se je naveličal neprestanih opominov koklje, ki je bila čim dalje bolj nervozna; slab zgled kikirikijev je namreč vplival kot razjedajoč strup v vsem krdelu, vsako jajce je hotelo vedeti že več kot puta. Ta je zvrčala vse na kikirikija, venomer mu je delala pridige, tretji dan pa je vsa razljučena zletela za njim na drevo in mu pritisnila tako za ušnico, da je telebnil s smrečja kot zrela hruška, in le čudo, da si pri padcu ni izpahnil noge. Šepal je notri do večera, potem pa je sklenil, da se oprostí vojaške komande pisane japonke s črno glavo.

Noč je še prespal na smreki nekoliko proč od kletke, zjutraj pa je izvršil, kar

je bil sklenil. Umaknil se je daleč na drug konec fazanišča in se potikal poslej popolnoma svobodno po svetu ter živel na lastno pest.

Roka Gospodova je bila v tem času popolnoma odprta, zato ni okusil gladu. Na toplih rebrih in solčnih sečeh je bilo vse polno jagod, po lokah je skakala cela vojska zelenih kobilic, v travi so lezle vsakovrstne gosenice, po zraku pa je letalo brez števila mušic in metuljev. Skrb za vsakdanji kruh ga potemtakem ni mučila, tem bolj pa radovednost; kajti prav ta del fazanišča, v katerega se je bil zatekel, je bil posebno poln najčudovitejših reči.

Kikiriki je sprva vsako stvar le od daleč opazoval in si ni upal priti bliže; po žalostni izkušnji s podlasico ni zaupal nobeni stvari na zemlji več. Toda vse te stvari, ki so ga sedaj mikale, so bile dan na dan enake.

Med njimi ga je najbolj mikala čudna hišica, proti kateri je vodila pot, ki se je vedno bolj zoževala in je bila ob straneh ograjena z živo mejo zelenega in vonjajočega smrečja. Taka pot je vodila k čudni hišici od obeh strani. Ko je kikiriki vso napravo motril bolj natančno iz neke razdalje, je spoznal, da se da priti skozi to čudovito hišico iz ene na drugo stran.

Končno se je opogumil in se spustil s smelim korakom po laagodni poti proti zagonetnemu prelazu. Že je stal pred samotnim vhodom in nič se mu še ni zgodilo. Vtaknil je glavo noter, pa jo urno potegnil nazaj — pa tudi ta previdnost je bila odveč; saj se ni prav nič zgodilo. Vstopi torej v notranjost zaboja — a še se je obotavljal. Toda zopet nič posebnega. Slišal je samo, kako turobno šumi gozd, čutil, kako krasno diši sveži balzam borovja; zato se je ojunačil in krepko koračil naprej...

A komaj je napravil tretji korak, se mu zvali nekaj pod noge, da se je izpodtaknil — obenem pa — resk! — pok kot iz topa, da se je vse streslo, okoli in

okoli pa črna tema. In ko je poleg vsega tega od strahu razburjen krepko poskočil, je butnil z glavico ob strop skrinjice s tako silo, da ga je obhajala omotica.

Prepozno je prišel do spoznanja, da je prišel na kraj, kamor bi ne bil smel. Izginil je gozd, izginili so travniki, izginilo je modro nebo — on pa je tičal v ozki pasti, kjer se niti poljubno obrniti ni mogel, kjer je bila egiptovska tema in kjer se je polagoma jel širiti ostuden smrad po gnijočem mesu, katerega kos je ležal na tleh. Seveda si je prizadeval, da bi se oprostil, a ves njegov napor je bil zaman. Široka odprtina, skozi katero je bil prišel noter,

Na grmadi.

kakor tudi ona druga, ki jo je bil prej videl nasproti, sta bili zagrajeni z neupogljivimi zapornicami. Zastonj je butal obnje z glavo, zastonj se upiral vanje z vsem telesom. Bil je že ves zdelan in zunaj je bila gotovo že trda noč, a njemu spanje niti na misel ni prišlo. Minulo je še dolgo, dolgo časa, preden mu je udarilo na uho veselo šumenje dreves in radostno petje, s katerimi pozdravlja drobni ptičji zbor vzbujajoče solnce. Kikiriki se je spomnil, kako ob tem dnevnem času zunaj vse tako dehti, in na glas je zatarnal; kajti smrad gnilega mesa ga je že skoraj dušil.

Toda prav v tem trenutku začuje korake. Potuhne se prestrašen k tлом. In glej — koraki se ustavijo čisto blizu. Potem se dvigne nad njim zamreženi pokrov in prikaže se kosmat obraz.

»Da bi te brcnila kobila!« je zarentačil v tem hipu logar, ki se je že veselil, meneč, da se mu je ujela kuna ali vsaj dehor. Odprl je zato nejevoljno sproženo past, iz katere je pobegnul na pol zadušeni fazan.

Malo se je brugal za zmerjanje in kletvice lovčeve. Vsesaval je željno v prsi svežega zraka in bežal, da mu je omahovala glavica, bežal brez prestanka, dokler se ni utrujen zavalil pod gosto smrekovo vejo, visečo skoraj do tal, močno hropeč in obetajoč na vse kriplje, da ne zleze nikoli več v nobeno stvar, ki bi je ne poznal, pa naj bi bila še tako vabljava.

Čudno drevo.

Pa ni trajalo dolgo in fazanek kikiriki je spoznal, da ni samo na zemlji, ampak tudi v zraku in v višinah vse polno sovražnikov in nevarnosti. Bilo je nekako peti dan po mučni zadevi v pasti, ko je doživel dva slučaja, ki sta popolnoma preobrnila njegovo vero v čistost in varnost sil v ozračju.

Prvega je doživel v ranem jutru, še na lačen želodček. Stal je pod košatim glogovim grmom in se pripravljaj, da odkluje nekoliko jagod (medvedovih hrušec), ki so rdele med narezanim listjem, ko nenadoma švigne mimo njega ptič in se usede na vejo pred njim. Ni bil velik ta ptič, srakoper, a vendar je bil vzrok, da je fazanku zastajalo srce in mu ledenela kri po žilah. Prinesel je namreč s seboj drobnega goliča, ki ga je bil nekje uropal iz gnezda in ga je zdaj brezsrčno nabol na oster glogov trn. Potem je zopet odletel. Negodni ptiček je še gibal s krilci in nožicami, poskušal je celo dvigniti glavo in začivkati. Fazan kikiriki je gledal vse to trd od strahu; spoznaval je, da bi se moglo kaj takega prigoditi tudi njemu. Gotovo je namreč, da so na svetu tudi še večji

hudobni ptiči (ujede), kot je srakoper, in ti bi se gotovo upali tudi nadenj. In ni še niti do kraja premislil te reči, kakor se spodobi, že je bil srakoper znova tukaj in privlekel drugega goliča. Tega fazanček ni mogel več gledati. Obrnil se je in jo odkuril z groznega mesta, kakor bi mu gorelo za petami.

Do opoldne se je potikal po goščavi, preplašilo ga je vsako šuštenje, vsako močnejše gibanje veje. Šele popoldne, ko se je bilo solnce že davno jelo gibati proti zapadu in so začele slabeti moči, je šel na seč, da si poišče nekoliko hrane. Hodil je kakor kak tat in se vedno držal obližja dreves, pod katerih nizke veje bi se mogel skriti, če bi se prikazala nenadna nevarnost.

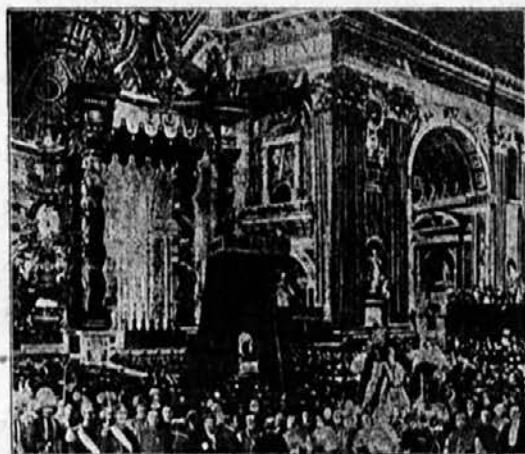
Ko je prišel tako z največjo previdnostjo do polovice poseke, je obrnilo njegovo pozornost nase bd sile čudno drevo. Vzraslo je bilo približno kakor kak borovec, a čudno je bilo to, ker ni imelo ne lubja, ne vej, ne krone. Namesto vej so štrleli iz debla le kratki krclji, na vrhu pa se je deblo nenadoma končalo, kot da bi mu bil kdo odbil krono. Zato se je fazan silno čudil temu drevesu; kajti kaj podobnega še nikdar ni videl. Toda ni imel časa dolgo premišljati. V tem hipu se ga je lotila nedopovedljiva tesnoba, ki mu je stisnila grlo in ga prisilila, da je naglo skočil pod najbližjo smrečico. In ko se je tu prihulil k tlom in pogledal skozi mrežaste veje proti modremu nebesu, je videl, kako se vozi v neveliki višini grozen ptič, z zakrivljenim kljunom, s črno progo pod očmi in s poprek beloprogastim trebuhom. Še nikdar ni videl takega ptiča, pa vendar je čutil po nagonu, da je to sovražnik, hudobna ptica, ki se ji ni varno pokazati.

Opazoval je ptiča s strahom in videl, kako je zakrožil nad sečjo, se spuščal niže in niže in meril naravnost proti čudnemu drevesu, da bi se usedel na njegov okrnjeni vrh.

A komaj se je spustila zločesta ptica na drevo, že se zasliši kovinski tresek in ubogi fazanček kikiriki je v strahu po-

skočil tako silno, da je z vsem telesom trčil ob vejo smreke, ki se je stresla od korenin do vršička. Imel je pa tudi dovolj povoda, da se je ustrašil; kajti videl je dobro, kako sta se prav v trenutku, ko se je usedel veliki ptič na vrh debla, sprožili dve zobati čeljusti in se mu zagrizli s kovinskim žvenketom v noge...

»I-i-il!« je zakričala od bolečine velika ptica in silovito zamahnila s krili, kakor bi hotela hitro zapustiti nevarno mesto. Toda zastoj. Jeklene čeljusti so držale krepko v zobeh njene noge in se niso vdale. Znova je zakričala roparica in jela sekati s silnim kljunom po kovinskih obročih, da je kar zvenelo. Toda zastoj je nabijala, zastoj mahala s peroti, brez uspeha tožila in se hudovala. Železne čeljusti so jo prikovala na mesto in jo niso izpustile.

Proslava Ivane d'Arc v cerkvi sv. Petra v Rimu.

Fazančka kikirikija je zaradi groznega prizora obhajala omedlevica. Obrnil se je zato in se plazil polagoma od smrečice do smrečice kakor tat, samo da bi ubežal z groznega kraja. Pri vsakem novem ječanju velikega ptiča ga je obšel mrz in kakor hitro se je začutil na seči, jo je urno ubral počez proti priljubljenemu boru, kamor je hodil spat, in tukaj skrit pred vsem svetom je jel premišljevat, kako je svet poln raznovrstnih človeških izmišljotin, izmed katerih pa nobena ni ničesar vredna; kajti vse so narejene samo v škodo bližnjemu.

Skrivnostna izpremema.

Skoraj ves teden potem se ni mogel iznebiti mučnega občutka, da ga na vsak korak zalezuje kaka nevarnost. Celó iz spanja se je nenadoma zbuval in se tresel od groze. Ni mogel pozabiti mladičkov nabodenih na trnju, še manj pa jokajočega krika velikega ptiča, ki so mu bile zadržte kovinske čeljusti zdrobile noge. Vrhtega pa se ga je lotevala nenavadna utrujenost. Krila so mu bila kot iz svinca, po vsem telesu je čutil čudno mravljinčenje, tudi glas mu je odpovedal službo. Mutiral je in od časa do časa mu je prehajal glas v nekako sikanje. Zato je fazan kikiriki otožno povešal glavo in prijemalo se ga je svetobolje.

Da bi pa doživel grozo vseh groz, je opazil nekega dne ponosni petelinec, da izgublja perje.

Ko je spoznal to, bi se bil od sramu najrajši vdrl pod zemljo. Loteval se ga je pa še drug strah in skrbelo ga je; starejši fazani so mu namreč večkrat pripovedovali, da svet ni vedno tako krasen, kot se je kazal doslej, da jame kar nenadoma izginjati žito s polja, da zgineta krompir in repa, da, celo solnce da se ne bo več dvigalo tako visoko na nebu, kakor dela sedaj, in potem pridejo slabi časi; da bo takrat mrzlo zaradi cvilečega vetra, da pridejo jutra in večeri, ki potope ves svet v bel, neprodiren dim, ki se mu pravi megla in je tako strupeno mrzla, da ti od nje šklepečejo kosti. In tiste dni pridejo ljudje, ki pošiljajo nad fazane ognjeno smrt, proti kateri ni drugega zdravila kot edino strelovito uren in visok polet.

Nagel in visok polet! — To se pač lepo sliši in z lahkoto izgovori, a kako naj leti on brez peres v krilih? Kako naj kljubuje dnem mrzlega belega dima brez perja, ki daje in ohranja telesu toploto?

Bilo mu je od sile tesno pri srcu, tako da so ga prihuljenega pod kakim grmom ali smrečico večkrat obhajale misli na poslednje reči fazanove.

Končno so se ga lotile še hude bolečine v križu; bilo mu je, kakor bi ga bil kdo pretaknil skozi in skozi z železno ostjo.

Toda prav takrat, ko so prenehale te bolečine, se mu je zazdelo, da čuti v sebi vir novih moči, popolnoma drugačnih, kot jih je čutil prej. Postajalo mu je laže, pa tudi drugače pri srcu nego poprej. Čutil je, da se tudi drugače nosi, da nastopa vse nekako bolj dostojanstveno, ne več kakor fazanček, ampak kakor pravi pravcati fazan. Da bi pa njegovo presenečenje priklopelo do vrha, opazi nekega dne, da mu na krilih poganjajo nova peresca. Zato urno steče na travnik, kjer se je zlival potoček v majhen tolmun — njegova gladina je bila sijajno zrcalce — da se prepriča na lastne oči, če se morda ne moti.

Čudo, da se od radostnega presenečenja ni prekucnil v vodo... Samega sebe ni mogel več spoznati, tak dečko je bil! Z vodne gladine je gledal nanj čarobno krasen petelin-fazan, kakršnega še nikoli ni videl med onimi, ki jih je opazoval z zavistjo, kadar so se vozili ošabno kot purani po trati ali se bahaško sukali na visoki veji obširnega hrasta. Njegovo perje je bilo srebrnopedelasto in griva na grlu in plečih kot iz same najnežnejše svile... In ta glava, kakor srebro, in očesi v njej, kakor žareča rubina!...

Tedaj se je spomnil, kako jim je nekoč pripovedovala mladim fazančkom skušena puta fazanka o srebrnem fazanu, ki pride na svet na vsakih mnogo, mnogo let enkrat. Takrat je mislil, da je to samo pripovedka, a zdaj glej, je to resnica!

Od radosti je poskočil kvišku in zaukal tako na glas, da se je zopet od veselja prestrašil. Zakaj njegov glas se je razlegnil po sosednjem gozdu liki srebrn rog, se zopet odbil in odmeval s trepetajočim jekom v daljavo.

Ni moglo biti več nobenega dvoma: postal je dorasel petelin — in kakšen! Tak, kakršen se v dolgih, dolgih letih rodi samo eden.

Tedaj se ni mogel več premagati.

Visoko je poskočil, zamahnil s kreljuti, v katerih je nenadoma začutil doslej nepoznano silo — in že je plaval nad gozdovi, sečmi, goščami in lokami, udarjal s krili v višavi in trobil na srebrni rog, da bi razodel vsem fazanom svojo radost, da bi se pokazal vsem. Trikrat je obletel križema vse fazanišče, nato pa se spustil na najvišjo vejo najstarejšega hrasta, kjer je ostal do večera kakor na prestolu in gledal milostljivo na ostale fazančke, ki so prihajali trumoma, da se mu poklonijo.

In čudo, da mu srce ni počilo od sreče, ko je videl, da prihajajo tudi starejši petelini, se ozirajo spoštljivo proti njemu in zopet odhajajo.

Prespal je pa to noč sam na drevesu; kajti niti eden izmed starejših petelinov se ni drznil uvesti na drevo, katero si je bil izbral tisti, ki je nosil na sebi očitne znake izvoljenca.

Lov z uharico.

Z jasnega neba se je zaslišal tisti dan grom po fazanišču. Nebesni obok je bil moder, kakor daleč je segalo oko in če bi si bil petelin kikiriki glavo tudi odvil, ne bi bil našel na njem niti meglice, kamo-li oblak. Bilo je že drugič, da je pri takem lepem vremenu zaslišal grmenje. Ni mu dalo miru. Ko se je pokanje ponovilo vtretje, sklene, da mora priti tej zamotani zadevi do dna, pa naj ga stane, kar hoče.

Zleti torej na visok hrast in gleda bistro okoli sebe. Ni trajalo dolgo, da se je odzvalo grmenje vnovič; in videl je, kako se je dvignil z grebena ne daleč proč oblaček, obenem pa se je začul v ozadju čuden ptičji vrišč. Bilo je to približno na tistem kraju, kjer je stala majhna hišica, na pol zakopana v zemljo, katere namena ni mogel nikdar uganiti. Obšla ga je misel, da se gode tam sedaj gotovo stvari, ki bi ga utegnile temeljito poučiti. Zato se ni pomišljal niti za hip, ampak je raztegnil peroti in odletel. Nedaleč od virovke (tako imenujejo lovci utico, iz katere stre-

ljajo pri lovu z veliko uharico ali virom) se je spustil na zemljo in tekkel previdno do roba male planotice, na kateri je stala virovka, ter se stisnil k mogočnemu deblu, odkoder je imel krasen razgled.

In res, tukaj se je godilo nekaj čisto nenavadnega.

Sredi planotice je sedel na čudnem krelju, ki je bil ostanek mogočnega bezgovega debla, še bolj čudovit ptič.* Bil je naščepirjen in velik, na glavi je imel roge, pod njimi pa ogromne oči, ki so skoro popolnoma zakrivale kljun in lice. In ta ptič se je neprestano zvijal in ogibal udarcev in kljunov ptic, ki so od vseh strani padale po njem. Celo najmanjši paglavci med pticami se niso nič bali in so z vso silo udrihali po ptiču velikanu. Bilo je to sicer smešno videti; toda čudno, tudi fazan kikiriki je nenadoma začutil v sebi čudno slast, da bi skočil iz svojega skrivališča, se pridružil onim in jih pritisnil groznemu ptiču nekaj gorkih. Ker pa je bil oprezen, je premağal svoje poželenje; kajti zdelo se mu je, da vse to ni kar tako, da ta ptič ne sedi tukaj brez namena in da je to najbrže spet kaka hudobnozvita iznajdba, izmišljena nekomu v kvar. Tudi mu ni ušlo, da so duri utice, sicer napol odprte, danes popolnoma zapahnjene in da se sliši iz nje od časa do časa lahen šum. Zato se je še bolj prihulil in čakal. — Hip nato pa se je prestrašil, da so mu odrevenele kosti; kajti v višavi nad njim se je začul prodirljivi smeh roparja kragulja in preden se je dobro zavedel, je že priletela po zraku kot puščica krasna kraguljeva samica in se zagnala z vso silo na naščepirjenega ptiča. Vir, ki je bil že davno opazil roparico in nepremično strmel vanjo, se je postavil v bran, šopiril perje, naredil s perutnicami kolobar, povetil glavo in zasledoval s svetlimi očmi vsako kretnjo sovražnice. Lovci so pravili o njej, da se da iz njenega obnašanja že naprej spoznati, ali se bliža kaka večja ptica roparica ali pa le kak slabejši dro-

* Glej sliko! Lovec, letnik II. str. 81.

biž. Vrane, srake, postolke, srakoperje, divje golobe in ptice pevke vir le ogleduje in se mirno obrača za njimi.

Zaradi krepke defenzive od strani virove se je kraguljica zopet dvignila, a ni še priletela do višine drevesnih vrhov v okolici, ko švigne iz ute dolg ognjen jezik, zagrmi in se prikaže bel oblček dima. Kraguljica udari s kreljutmi po zraku, potem pa ju stisne k telesu, se prekopicne v višavi in cepne kot kamen na zemljo, da je kar počilo. Ubogega fazana, ki je opazoval vse to iz svojega skrivališča, sta zapuščala vid in sluh. Glava se mu je zavrtela, po hrbtu pa se mu je zdelo, da leze celo mravljišče. Ko se je zopet ozrl, je videl, kako steguje kraguljica na zemlji noge v poslednjih krčih.

Ni bilo dvoma, da je bilo to, kar je videl, ognjena smrt, o kateri so mu pripovedovali izkušenejši fazani. Zato je vedel, da je kraj, kjer se mudi, polje krvi, pa vendar ga ni bilo volja, da bi se odstranil. Ko je pogledal bistreje, je videl, da leži na planici že nekaj ptičjih mrtvecev. Obhajala ga je groza, pa vendar ga je zadržavala neka neznana sila. Čutil je neko posebno razkošje s tem, da je gledal, kako prihaja par korakov proč bela smrt, da jo je takorekoč čutil v vzdušju, obenem pa tudi poskušal, kako ga obhajajo mravljinci po hrbtu in omedlevica v glavi.

Vrtel je oči, se stiskal k drevesnim koreninam in se skoro dihati ni upal.

Nočni vihar.

To se je zgodilo, ko so ljudje že davno zvozili snopje s polja. Le malo žita je bilo še po njivah, zato je pa veter toliko občutneje pihal s strnišč proti fazanišču. Bil je zelo neprijazen dan. Na nebu je viselo kot neka ogromna peza, kot bi bilo iz svinca, na zemlji pa je bilo vse zaspano in utrujeno, četudi nihče ni vedel zakaj. Zato se na večer tega dne po fazanišču ni razlegalo zvonko klicanje petelinov. Vsak fazan je sedel tiho na svojem mestu, kot bi se bal nečesa hudega. Tudi naš

kikiriki je občutil tako mučno negotovost. Gledal je sumljivo proti vrhu hrasta, kjer je bilo njegovo običajno prenočišče, in bilo mu je, kot bi mu to mesto ne bilo več povšeči. Zato se je usedel na čisto nizko vejo v sredi drevesne krone in se stisnil v neposredno bližino debla samega.

Prišla je noč, črna kot smola, pusta in nevesela. Niti en listek ni zašepetal, niti ena travica se ni zgenila. Nebo je bilo brez zvezd, samo s travnika se je oglašal potoček, pa celo njegov glas je bil nekako čudno zastrt in bojzljiv, kot bi si ne upal popolnoma na dan. Bilo je, kakor bi se vsa narava bala čudnega, globokega golčanja, ki je prihajalo bog-sigavedi odkod iz višav.

Zato naš kikiriki dolgo ni mogel zaspati. A komaj je zadremal, že ga je prebudilo in ves prestrašen je bulil oči v črno temo. Bilo je kot bi sam zlodej obhajal svojo peklensko svatovščino. Hrast, na kojega veji je sedel, se je majal kot pijan in vršal, njegove veje so se pretepale med seboj kot čarovnice s Kleka, gozd naokoli je ječal, kot bi imel milijon ust, na ves ta dirindaj pa so padale velike in težke kaplje. Nato pa je zagrmel strel, kot ga fazan kikiriki ni slišal še svoj živ dan. Vse nebo in gozd krog in krog je bil v enem samem vijoličastem plamenu in za lučaj proč je siknila v sosednji hrast ognjena kača in mu odtrgala največjo vejo, da so treske kar frčale na vse strani. Potem pa je zopet nenadoma vse ugasnilo in med ječanje burje se je mešalo težko grmenje in hitri udarci strele na vse plati v bližini.

Kikirikiju je jemalo vid in sluh. Vedno bolj se je stiskal k deblu ter se tresel od groze. In komaj, komaj da ga ni burja pomedla na tla. Oči sploh ni hotel več odpreti, da ne bi videl zopet kaj tako groznega, in pri vsakem novem gromu se je stiskal v vedno manjši klobčič.

Pozneje pri najboljši volji ni mogel povedati, kako dolgo je trajalo prešerno besnenje razbrzdanih elementov. Vedel je samo to, da se je proti jutru nevihta po-

legla, da je potem še dolgo godrnjalo iz daljave in šele, ko se je svitalo, so se jeli trgati oblaki na nebu.

Okrog in okrog je bilo veliko opustošenje. Pod hrasti je ležalo polno polomljenih vej, tudi ona, ki jo je bila odbila strela. In ko je šel po tetrevišču, je opazil, da je bilo tudi mnogo celih dreves podrtih in izruvanih. Najbolešnejšo sliko pa mu je nudilo krompirišče, ki je ležalo na meji fazanišča in je bilo pred kratkim nanovo okopano. Med brazdami so bili kupčki prsti, a iz vsakega je molel fazanji rep. Sprva ni vedel, kaj bi moglo to pomeniti. A kmalu se je prikazal fazanar z logarjem; oba sta se jezila in hudovala, da se je treslo fazanišče, in pobirala iz kopic nasute zemlje mrtve tetreve.

Ni še vedel, kaj bi moglo to pomeniti; zato je ta dan, ko je prišel z ostalimi tetrevi skupaj na krmišču, pripovedoval, kar je bil videl; in tu so mu povedali najstarejši fazani, da sta igrala to noč lisjak in nevihta ženina in nevesto. Povedali so mu tudi, da poprosijo lisice vselej, kadar so posebno hudo lačne, svojo botro Meluzino,¹ da spusti vihro iz svojega meha.

Ta prileti, skliče lisice in jim pomeče z drevja fazana za fazanom. Potem svatujejo lisice in lisičice do zornega jutra; česar pa ne morejo več požreti, pomore in zakopljejo v zemljo kot v jedilno shrambo. Tega jim pa lovci, ki sploh lisic nimajo radi, ne privoščijo, zato pridejo z zgodaj zjutraj, da jim pobero, kar jim je bila naklonila vihra, vsaj oni del, ki ga ponoči niso bile mogle použiti.

Kikiriki se je resno zamislil med tem, kar je bil slišal. Uvidel je, da je za tetreva svet poln nevarnosti. Hekatombe nevihte ga zato še niso tako močno presenetile, ali kar ga je osupnilo čez mero, je bilo počenjanje lovčev. Do tega hipa je bil prepričan o njem, da ne stori fazanom nič žalega. Zdaj pa se je dvignil v njegovem srcu resnoben sum. Videl je na

lastne oči, kako sta odnašala s pomočnikom fazane domov. Ne more biti dvoma, da jih poje tudi on prav tako, kakor so ostale požrle lisice ponoči...

Že to sumničenje samo mu je bilo dovolj, da je trdno sklenil varovati se za naprej tudi hinavskih ljudi, kakršni so lovci.

Modri plamenček.

Od one grozne noči, v kateri ga je bila prebudila nevihta, je imel naš kikiriki le lahkotno, zelo slabo spanje. Prebudil se je pri vsakem najmanjšem šumu in gledal trepetaje na vse strani, ne grozi li zopet odkod nova nevarnost. Pa ne le šumenje in suštenje ga je dramilo, mnogokrat so bile to tudi sanje. Doživel je že toliko nevarnosti, videl že toliko nesreč, da ni čudno, če so se mu vračali spomini nanje celo v sanjah.

Prav to pa je bilo tudi vzrok, da se je proslavil po vsem tetrevišču kot najbolj čuječi in pazljivi petelin; zaradi tega je tudi njegov ugled zrasel tako, da so se celo najstarejši fazani obnašali do njega na vso moč vljudno in spoštljivo.

Zgodilo se je pa takole: Neko noč ob času, ko se je že nagibalo proti jeseni — ljudje so kopali krompir — prebudi kikirikija čudna tesnoba. Bilo mu je, kakor da ga pika v nozdrvi tisoč šivank in kot bi ga davila čudna nasilniška pest.

Noč je bila tiha, mirna in jasna. Potoček na loki je veselo žuborel in šumljal zadevajoč se ob kamenčke, v višavi je mrgolelo utripajočih zvezd, luna pa, ob robu malce pristrizena radi toalete, se je razgovarjala v daljavi s prelepim junakom Sirijem, ki je imel v spremstvu Velikega psa.¹ Noben listič na drevju se ni niti premaknil, tako da si lahko slišal najmanjši vzdih in vsak šepet. Medla svetloba zvezd in oddaljenega meseca je prodirala skozi presledke drevesnih kron v gozd in spreminjala temo v moten mrak. In v tej pol-

¹ Meluzina, morska vila, napol devica, napol riba, se je prikazala vselej, pruden je imela priti kaka nesreča.

¹ Sirius ali pasja zvezda, najsvetlejša zvezda prve velikosti, v ozvezdju Velikega psa. Njegova luč potrebuje 8 let, da pride na zemljo.

temi je opazil petelin kikiriki nekaj posebnega.

Na prvi hip se mu je zazdelo, da je to morebiti zvezda, ki je padla na zemljo. Potem pa se je spomnil, da je čul pripovedovati o večah, ki tavajo ponoči po gozdovih in povzročajo vsakovrstne nesreče. No, pa kaj takega to gotovo ni bilo. Pod sosednjim drevesom je gorel na tleh moder plamenček. Iz njega pa se je dvigal kakor nežna koprena siv in komaj viden dim, ki je v višini naravnost ovijal hrastovo vejo in na njej sedečega tetreva, ki je tiho in mirno spaval in le časih nevšečno otrešel glavo. Našemu kikirikiju je bilo pri srcu nekako tako kot človeku, ki sedi prvikrat pri špiritistovski mizi... Tihi nočni polmrak, zvezdni soj, modri plamenček in megleno varljivi dim — vse to je vplivalo nanj čarobno, mistično, skoro bi ga bilo uspavalo znova.

V tem pa je fazan na veji sosednjega drevesa čudno omahnil, pridušeno zaklašljal in precej nato padel na tla kot kamen. To je petelina kikirikija popolnoma zdramilo in speljalo na pravo sled. Zapičil je oči pred tisto drevo in videl, kako se je plamenček premaknil, kako je iz teme nenadoma vznikla postava človeka, ki je držala modri plamenček v roki, kako se je sklonila z njim k padlemu fazanu in mu zavila vrat. In fazan je v človekovi roki samo zatrepetal s krili in že je visel mirno in nepremično ob njegovem boku kakor oni fazani, ki jih je bil izkopal lovec z logarjem na krompirišču.

Strah je pretresel kikirikija po vsem telesu. Spoznal je, da je temna goljufiva postava človek, sovražnik, ki mu sicer ne služi vihar kot lisicam, ki ima pa v svoji oblasti modri plamenček, s katerim meče brez najmanjšega šuma tetrevo raz veje. Obenem pa je priplul tudi do njega oblak nežnega dima, ki mu je bodeče šinil v nos in silil dušeče v pljuča. Povzpел se je kvišku na veji, kakor petelin na gnoju, kadar naznanja lepše vreme; kajti uganil je, da je treba sedaj opustiti pasivno poli-

tiko in se lotiti dejanj, če se hoče obvarovati nesreče.

V naslednjem trenutku že se je ozval njegov glas kot srebrna trobenta nad ta borom spečih tovarišev.

Storil je to enkrat, drugič, tretjič — in že se je začul lahek šum in šelest, ko so se prebujali drugi fazani. Človek pod drevesom je zaklel, a obenem s to kletvico se je izvil enemu starih petelinov iz grla pridušen krič, ki se je razlegal daleč po vsem fazanišču. V ozadju se mu je odzval drug petelin in preden si naštel do deset, je odmevalo po vsem tetrevišču kakor v Babilonu, ko je bil zmešal Bog jezike. — Modri plamenček pod drevjem je nenadoma ugasnil in temna človeška postava se je zgubila v bližnji gošči. A to še daleko ni bil konec zgodbe. Kot bi bil pridrl iz zemlje, se je pokazala pod drevesi senca lovčevega psa, ki je goreče vohal s smrčkom po tleh, nato pa švignil kot puščica v hosto. Grmovje je zašumelo in za trenutek je bilo vse tiho...

Potem pa se je začul z one strani pasji glas, tisti presekani kratki bevsk, ki ga daje od sebe dober lovski pes, kadar je divjačini na sledu — in precej nato je šel skozi zrak človeški krič. Ta trenutek pa je zagrmel pod drevesom glas tako silno in nenadoma, da bi se bil kikiriki skoro prevrnil z veje. Bil je lovec. Vzkriknil je: »Drži ga, sultan!« — in že je drevil za divjim lovцем in za psom skozi goščo in preko seči po pobočju navzdol.

Iz doline se je potem razlegel krič, lavež, kletev in tarnanje in ostro uho bi se bilo z lahkoto prepričalo, da so padali tan doli tudi udarci s palico.

Naposled je vse utihnilo in zopet je bila tiha, mirna in svetla noč, kot da se ni prav nič zgodilo. Luna v daljavi je že davno končala svoj pogovor s Sirijem, dvigala se više in više in razsvetljevala tetrevišče mnogo močneje kot prej; njena mirna svetloba in tiha noč sta polagoma zazibali v spanje fazana za fazanom. Samo naš kikiriki in njegov tovariš na sosednjem drevesu nista mogla zaradi raz-

burjenosti zatisniti oči. Zato je slednjič poklical kikiriki starega prijatelja na pomenek; in ko je ta priletel in se usedel tesno poleg njega, sta klepetala potihoma prav do ranega jutra.

Pri teh pomenkih je zvedel kikiriki, da je modri plamenček zli duh žvepla in da služi ljudem, ki se jim pravi »divji lovec«. Le-ti da z njegovo pomočjo duše fazane speče po vejah, da jim, ko popadejo na tla, zavijejo vratove, odneso domov in tam pojedo. Stari tetrev, ki je sedel zdaj poleg kikirikija, je doživel tudi sam to žalostno skušnjo z modrim plamenčkom. Pred dobrim letom je bil tudi že napol omamljen, že je bil padel z drevesa, že je skočil divji lovec in segel po njem in gotovo bi danes ne dihal več, da ni prav v zadnjem hipu prisopihal pes in se za-

grizel divjemu lovcu v meča. Nato je prav kakor danes prihitel logar in naložil tatu batin, da se je kar valjal po zemlji.

Ko je bil starec pri kraju s svojimi doživljaji, mu je zaupal kikiriki svojo sodbo o ljudeh. A glej, tudi stari petelin mu je soglasno pritrđil in ni pohvalil niti lovcev niti logarjev, njihovih pomagačev. Da, nasprotno — sklonil se je k njemu in mu zašepetal na uho, da so prav ti ljudje največja banda; o tem da se bo prepričal, ko pridejo prvi mrazovi in se privali nad fazanišče velika gonja. In tresoč se po vsem telesu mu je dalje pripovedoval, da spuste ta dan z verige ognjeno smrt, ki pomori v par urah nešteto več tetrevov kakor vsi ostali njihovi neprijatelji skupaj skozi vse leto...

Po češkem delu Jana Vrba, Zviřena, r. III.

OB UGASLIH OGNJIŠČIH.

J. OKORN.

Ob ugaslih ognjiščih smo si zakrili obraze,
mi, oslepeli daljnovidci.
Le včasih kdo zažari v mrzlem plamenu besed,
ki ne raztajajo večnih pečatov.
Naša srca so mrtva,
naše duše so neme
pred tajnimi vrati.
Vode iskanj so krog naših jader
zaledenžle in okamenele.
Naše rdeče in bele zastave
na rožnih obalah obljubljenih dežel
(studence medu in zlata smo slutili tam)
so se spremenile v črne cunje vrh pustih čeri.

La ti, Gospod, nas moreš dovesti do mej ognjenih,
kjer duše so plamen v tvojem plamenu.

PRAMOLČANJE.

FRANCE VODNIK.

Do daljnega, temnega néba
prodrli so moji bolni kriki:
bolesti nemi glasniki,
ki v duše mračno dno se mi zagreba...

Kdo čul je moje bolno klicanje?
V prepadih grozečih so kriki zamrli samotni...
Doumel, občutil v tej noči grozotni
pramolčanja sem strašno, najgloblje spoznanje!

SVATOPLUK ČECH: PESMI SUŽNJA.

Poslovenil
TINE DEBELJAK.

(Konec.)

VIII.

Gospodar povzdiga biče,
z njimi nad glavo vihti,
njihov žvižg ošabno spremlja
z grešnostjo teh bisedi:
»Glej kako lepo spleteni
v ljubkih vozlih se bleste
tile pisani jermeni —
kakor klobčič pestrnih kač.

V taki ljubki harmoniji
kakor tu vsak gad srši.
Glej, kak se vijo, krotijo
vaših hrbtov vročo kri!
In da zob se njih strupeni
vam tak krut ne bo se zdal,
vsaki izmed kač teh pestrih
lepo bom ime nadel.

Glej ta jermen! To je Vera.
Vdano nosi — ti veli —
jarem, ker za trud življenja
večno radost Bog deli.
Spet ta jermen je Pravica:
vaših lastnih pleč je dar,
pisano s krvjo je vašo,
da ste rob — jaz gospodar.

Tu ta vozle je Osveta,
Nrav je ta, Navada to;
da, tu z Redom se prepleta
še Svobode smeh celo.
Jermen ta je Človečanstvo,
ta Resnica, Čednost ta —
kaj imen tu na izbiro
v mojih bičih se smehlja!

Že očete in pradede
tepli ti jermeni so,
zapuščina so stoletij,
z veki posvečeni so.
Če pa hočete, našemim,
z novim lišpom jih lahko —
le da pest mi jih obvlada,
da hrbet vaš čutil bo.«

IX.

Mati, ki z zelenja kito
sužnja zdaj hladiš,
nad zibélko slabo zbito
cvet ljubavi si vedriš —
daj, odloži listov kite,
da zibálko se za dete
peti naučiš:

Ko te péstujem na roki,
v mlado že uho
suženjski zvone ti zvoki:
spone rok hrešče težko.
Ah, ne veš, kaj to vsebuje:
da i tebi se že kuje
to železno zlo.

V prahu ti vele častiti
krivca naših bed;
še otrok boš moral piti
zaničljivi njih pogled,
da gospodu stroj le bil bi,
ko iz tebe preplašil bi
mekkih pesmi sled.

»O, zatisni svoje óči,
mladi suženj ti!
Že se v temnomodri noči
roj zvezdâ z višav blešči.
Materi zaničevani
si počiti ti ob strani
zdaj se dovoli.

Porodila sem te v boli,
vendar nisi moj.
Kakor jastreb naokoli
že mučitelj kroži tvoj.
Komaj se razum ti vzbudi,
že zapiči v mlade grudi
ropar krempelj svoj.

Ko pa vzrasteš v moči zdravi
in si devam bog,
h gospodarjevi zastavi
v jarmu koj te odženó,
v divjo zapode daljavo
za njegovo čast in slavo
liti kri mladó.

Prav do groba bode rósil
pot tvoj zanj zemljó,
ali — kar je hujše — nosil
boš okrasje slug mrzko
in boš tiral lastne brate
ter jim v jarem vklepal vrate
v robstvo bolj hudo.

Nočne more temno krilo
lice ti hladi,
preko palm z višave milo
zvezd na tisoče žari.
Ah, zapri oči, moj ljubi —
več v življenje se ne zbudi,
ki nas sramoti.«

SKICE IZ SVETOVNE.

JANEZ OKORN.

3. Calderón de la Barca.

Malokateri ali pa celo nobeden veliki pesnik je med nami tako malo poznan kot veliki Španec don Pedro Calderón de la Barca. Luč sveta je zagledal ta največji katoliški dramatik v Madridu l. 1600. kot potomec stare mogočne plemiške rodbine. Vzgjajali so ga jezuiti. Postal je častnik in se odlikoval v bojih. Pozneje ga je prevzelo hrepenenje po duhovniškem stanu in res je bil v mašnika posvečen l. 1651. Umril je v Madridu l. 1681. Njegovih dram šteujemo okoli 150 in med temi je obilo mojstrskih del. S silno pesniško fantazijo je Calderón združeval v sebi tudi oster razum in smisel za izborna dramska tehniko. Snovi za svoja številna dela je večinoma jemal iz svetega pisma (največ), deloma pa tudi iz zgodovine svoje domače dežele (n. pr. »Stanovitni kraljevič«). Vsi nežnejši svetopisemski dogodki iz stare zaveze so v Calderónu našli svojega ljubitelja, kateri jih je v prikupljivi obliki spravil na oder. Zato bi pač Calderón moral biti ljubljenec modernih pesnikov, ki se iz hrušča in zmedenosti moderne literature

spet vračajo h knjigi vseh knjig. Napisal je tudi nekaj alegoričnih dram, n. pr. »Življenje — sen« ali »Veliko gledišče sveta«. Nadčutno in nadnaravno se je znal človeški duši tako približati, da ga je v tem dosegel le duhoviti avtor pesnitve »Divina Commedia«. Krono njegovih del pa tvorijo znane »Autos sacramentales«, evharistične igre, nazvane tako, ker so jih večinoma predstavljali na praznik presv. Rešnjega Telesa. Pesnik je tukaj ustvarjal roko v roki z vnetim katoličanom in duhovnikom in ustvaril najlepše in najglobokejše umotvore, katere smemo brez skrbi postaviti ob stran »Antigoni«, »Hamletu«, »Nori« in »Faustu«. A Calderón je bil preveč Španec, preveč katoličan in preveč duhovnik, da mu ne bi bilo marsikatero »strogo« znanstveno delo o literarni zgodovini krivično. A cenili in ljubili so ga možje, kot so bili Goethe, Byron, Heine, Schiller. Tebi pa svetujem, da si Calderóna ob priliki поблиže ogledaš in tudi iz njega spoznaš, kako velikanski zaklad miselnosti in lepote je skrit v katolicizmu, samo iskati ga je treba s čistim srcem in brez predsodkov.

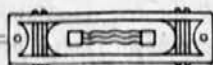
SVETLE URE.

FRANCE VODNIK.

Včasih nenadoma sredi težkega mraka
prižgo se nad nami nebes pojoče sijajine
in v črne in mračne naše pokrajine
roznata luč se kot milost pretaka — —

Dvigamo roke slabotne in v daljni ekstazi
gledamo sebe, večne otroke, ko gremo pojoči
preko cvetočih livad, v obzorja neslutena zroči...
Kot v sanjah otroških so blede naši obrazi.

In nikdó ne zakliče več, nikdó ne zajoče — —
Že so za nami mesta in gore in reke zémlje,
že nas pretrudne z ljubeznijo svojo nebo objemlje
in sklanja se k nam naš dobri, dobri Oče.

DROBIŽ.

NAVADE.

Fr. V. Foerster.

4. Zanesljivost.

Veliko pridig o laži sem že moral preslišati, vendar se nisem mogel ločiti od nje. Zdelo se mi je, da je v življenju tako potrebna kakor dober dežnik. Čemu bi se dal do kože premočiti, če si to lahko prihranim, sem si mislil. Lep dežnik res ni, pred vodo te pa obvaruje. In čeprav laž res ni lepa, te vendarle ubrani marsikake neprijetnosti, pogosto prihraniš celo staršem jezo. Tako sem mislil nekaj. Pa sem slišal nekoč slavospev resničnosti. Z ljubeznivim starcem sva hodila ob morskem bregu. Visoko nad vodo so zablestele prve zvezde. Ustavil se je ter mi rekel: »Poglej! Tam za najzadnjimi umazanimi oblaki blesti večernica. Na njo se lahko vselej zaneseš. Kadar jo gledam, mi je pri srcu, da bi sklenil roke. Spominja me najveličastnejšega, kar je na svetu: človeka, ki se nanj lahko zaneseš. Na njegovo besedo lahko zidaš kakor na blestečo večernico. Nikdar ne vara. Vesoljni svet bi se prej razsul, nego on izpregovoril le eno neresnično besedo. — Najsi tudi izgubi sleherno sled v megli tajan in laži — ko izpregovori tak človek, posveti zvezda skozi oblake in veš, pri čem si.« — Tako je govoril in še dolgo strmel v trepetajočo luč. Jaz pa sem molčal ko grob. Sramoval sem se, da so mi misli obtičale pri dežniku, kakor naj bi mi bil on življenski svetovavec. Ko sva šla naprej, se je stemnilo in vse nebo je zažarelo v večnih lučih. Tedaj sem hipoma začutil, da je tudi v resnicoljubnosti nekaj zvezdnatega, nekaj nadzemskega, in velika, velika ljubezen do nje mi je začela polniti srce. Da je laž včasih lagodna, sem vedel tudi še sedaj — ali: postati mož ko zvezda, mož, na čigar besedo lahko zidaš trdno ko na skalo, in to tod na zemlji, kjer je tako malo resnično zvestih in si jih toliko lajša življenje z lažjo, — se mi je zazdelo tako zavidanja vredno in lepo, da so trenutne praznosti laži čisto obledele. Rekel sem si: tu ni polovičarstva. Ali hočeš postati človek, čigar najneznatnejši besedi lahko zaupam prav toliko kakor njegovi slovesni prisegi? Potem iz tvojih ust ne sme nikdar neresnična beseda in ko bi tudi vedel, da z eno samo malo lažjo lahko rešiš iz velike neprilike bližnjega ali sebe; ne smeš, kajti popolno zaupanje boš užival le tedaj, če ti bo laž tako nemogoča, kakor je nemogoče, da bi večernica begala sem in tja ko zvezdni utrinek. Tvoj stalni tek mora biti resnica in ljudem naj se zdi, da jo govoriš že sto in tisoč let. Postati popolnoma resničen.

je življenska naloga, velik in blagoslovljen poklic; kajti že samo dejstvo, da so ljudje, ki nikdar ne lažejo, je neštetim pomoč in opora!

Kdor se hoče posvetiti temu poklicu, sploh ne sme več poslušati lažnih skušnjav. Ste že brali v Homerjevi Odiseji, kako se pelje Odisevs s svojimi tovariši mimo otoka Siren? Vsem je zamašil ušesa, sebe pa dal privezati k jamboru z obrazom obrnjenim po morju, kajti nihče se ne more ustavljati prazsladkim glasovom, če jih je zaslišal. Tako je z zapeljivimi glasovi laži. S kakšno lahko to nam pokažejo, da bi prilično tu in tam boljše opravili in nikomur ne škodovali, če bi le malo neresnice povedali. Ne moreš jim vedno dokazati nasprotnega, predlog bi bil račun. Tu ne pomaga drugega, kakor da si zatisneš ušesa, obrneš stran obraz in upreš oči v večernico in si misliš: Jasno in gotovo je, da moram biti večno in popolnoma resničen, če si hočem pridobiti zaupanje ljudi — tako zaupanje, kakor ga ima krmar v nepremične zvezde.

Toda laž v sili bo vendar le dovoljena? Torej vsako laž lahko opravičiš, češ, laž v sili. Včasih se navajajo kočljivi slučajji, če n. pr. bolniku z lažjo lahko olajšaš trpljenje itd. Tod se rado pozablja: če bolnik zapazi, da okolica laže, potem je njegov mir res splaval po vodi. — Kdor je enkrat lagal, temu ne verjamemo, čeprav resnico govori! To velja tudi za občevanje z bolnikom. Prav bolnik mora imeti najtrdnejše zaupanje v tiste, ki veliko z njim občujejo, sicer bo v svojem mračnem in vzdražljivem razpoloženju, sicer bo za sleherno besedo in slehernim obrazom videl le skrivanje. Če pa se brezpogojno lahko zanese, da sliši samo resnico, tedaj bo res našel mir v tem, kar mu povedo. Laž je vedno kratkovidna modrost; kajti vse medsebojno občevanje sloni vendar na tem, da je beseda izraz dejanskega odnosa med stvarmi. Če zaradi tovariševe neresnice to ni več res, tedaj smo na slabšem, kakor da občujemo z gluhonemim, ker lažnikovih besed sploh ne smatramo za resne; to je najstrašnejša ločitev, do kakršne more priti med ljudmi.

Prej sem rekel, da je z lažjo združena včasih kaka mala olajšava. Kdor pa hodi po tej poti, pozablja, da taki olajšavi sledi cela vrsta težkoč. Kajti kakor zahteva v stari pripovedki hudobni duh dušo, ki se mu je zapisala, tako pride tudi lažnivi duh po dušo, ki je enkrat lagala in zahteva vedno večje laži in prikrievanja, da krije prvo laž. Ko je pa mreža dovolj razpredena, tedaj pride na dan — kajti tu ali tam vendar ne gre v sklad in tudi najprebrisanejši lažni mojster ne more svoje mreže tako poznati, da bi na vsa vprašanja mogel takoj dati

odgovor, ki bi točno odgovarjal vsem lažem. Končno se vendarle vsak sam izda, kar naj bi premislil vsak na razpotju. Goethe pravi v eni svojih iger:

»... Weh der Lüge, sie befreiet nicht,
Wie jedes wahrgesprochne Wort,
Sie macht uns nicht getrost, sie ängstigt
Den, der heimlich sie geschmiedet, und sie kehrt —
Ein losgedrückter Pfeil von einem Gotte
Gewendet und versagend — sich zurück
Und trifft den Schützen...«

»Ne utolaži nas,« to je tajna beda laži, da nikdar ne veš, kdaj in kje si pogledata z resnico v oči. Podobno je, kakor da si dal v promet ponarejen novc in moraš biti vedno zraven, kolikorkrat zazveni na trgovčevi mizi, ali mu proučavajo kov, ali ga celo polože na tehtnico.

Če govorim s tabo o laži, ne govorim nekako z viška, ampak ko prijatelj, ki sedi tik ob tebi in se s tabo posvetuje, ali če imaš rajši, kakor stari severnoameriški Indijanec Sioux, ki se s svojimi tovariši ob taboriščnem ognju posvetuje, katero pot bi bilo bolje ubrati. Belokožci so laži. Njih utrdbe je treba zrušiti. Zdi se mi, da večina ljudi v mladosti vse premalo proučava bistvo in posledice laži — sicer bi jih ne premotila tako lahko. O strupenih gobah se učiš, o ptičjih gnezdih, o pajčevinah, o kristalih in o vsem mogočem, a tako zanimiva živalinja, kakor je laž, se ti izmakne. In vendar tu še čaka toliko podrobnosti odkritja. Drobnoknjžico o laži, kako nastane, kje se rada pojavlja, kako učinkuje, kako se skriva, kako se leči — tako knjigo bi najbolje mogli napisati otroci. Če pišeš o krtu ali gorščeniku, si lahko prepričan, da je že vse v Brehmovem delu »Tierleben«, — če pa pišeš o uspehih razkrivavnega potovanja po kraljestvu laži, si prav tako lahko uverjen, da večina še ni bila natisnjena. Ste že čuli o tem, da je zdravniška veda nekaj časa sem postala veliko previdnejša z zdravili in ne predpisuje več za sleherno bolezen ob vsaki priliki kakih kapljic ali praškov? Razkrili so namreč, da take kapljice in praški pač na tem ali onem mestu trenutno olajšajo bolečino, ali zato pa škodujejo drugod, zavirajo srce, razdirajo živce, končujejo želodec in povzročajo stalno škodo. Za ta razkritja je bilo treba dolgo časa, kajti prvi ugodni učinek zdravila je seveda ljudi varal, šele polagoma so mogli videti, da so s temi polajšavami pogosto v zvezi zelo daljne zle posledice. Prav v malem lahko to opazamo že pri alkoholu. Navidez osvežuje utrujenega človeka, ker vzvalovi trenutno kri, a zato načenja srce in njegovo delavnost ter vedrost v glavi; prav od teh dveh pa zavisi vztrajnost v delu. Prav tako je z lažjo. Sicer je že davno znano, da imajo lažne trenutne olajšave najhujše posledice,

ampak prava znanost o laži, ki bi vse to kdaj res jasno razkrila in do podrobnosti proučila, te še ni. Kako človeka potare čuvstvo, da je bil bojazljivec in je svoje delo skrival; kako ena sama lažniva beseda človeka zaslužni — podobno ko požirek morfija, če se mu ne ustaviš pravočasno z vso silo svoje volje; kako laž razjeda in zastruplja vse druge dobre človekove lastnosti in manjša odporno silo proti drugim skušnjavam prav kakor alkohol razkrajja najnežnejše možganske celice in slabi moč volje; kako ti najmanjša neraznica izpodkoplje stališče v človeški družbi in čemu je to neizogibno — vse to bi morali proučavati natančno z drobnogledom do zadnjih odtenkov že radi sebe samih. K vsemu temu naj bi si omislili zbirko zgledov za laž pri mladih in odraslih kakor zbirko hroščev; zbirali bi vse do tlej, da bi imeli za vsako vrsto laži dober zgled, laž zaradi ošabnosti, laž zaradi bojzljivosti, laž zaradi poželjivosti in laž zaradi napačno razumevanega prijateljstva. Vsak zgled je treba opredeliti z olepševalnim imenom, ki mu pritiče v vsakdanjem življenju, prav kakor v zbirki hroščev. — Dalje je treba navesti, pri kakšni vrsti ljudi se najpogosteje srečujejo razne vrste laži, kakor zapišeš k metulju: srka najrajši regrat. Če se ti je kdaj primerila prav posebno grda laž, jo prav gotovo ne pozabi, ampak si jo nagači v večem spomin ter jasno označi vse njene zle posledice — prav kakor daš nagačiti ptico roparico, ki si jo sam ustrelil in je posebno lepa. Kdor si uredi tak muzej laži — četudi le v glavi, gotovo ne bo več tako kratkoviden, kakor jih je žal toliko ljudi v zadevi laži. Dobra stran pri teh muzejih je ta, da lahko povabiš na ogled tudi svoje mlajše bratce in sestrice ter tovariše, obenem pa jih prosiš za sodelovanje pri zbiranju.

H koncu bi rad še povedal, kakšna so sredstva proti laži. Resnično spoznanje in dobri sklep te še ne obvarujeta pred njo. Vojskovodja more trdnjavo le tedaj uspešno braniti, če ve, kako je treba kriti najbolj ogrožene točke, če pozna svoje čete in sredstva.

Dobro sredstvo je, če se s skrajno čuječnostjo varuješ vsakega pretiravanja, da ti resničnost tako postane navada. Če kaj pripoveduješ, pazi na vsako netočnost in pripoveduj rajši malo počasneje, da se ne spotakneš ob resnico. Zlasti previden bodi, če govoriš o lastnih junaštvih, in trikrat previden, če navajaš izjave drugih. V »Fliegende Blätter« sem videl nekoč naslikan stroj za izdelavo klobas. Zgoraj se vtakne v stroj prašič, spodaj pride iz stroja klobasa. Prav tako hitro se pretvarjajo izreki, če gredo skozi tri ali štiri usta (ljudi), zlasti še, če niso naklonjena dotičnemu.

ki jih je izgovoril. Taki ljudje so pravi stroji za klobase. Če hočeš torej, da ti laž ne napravi kake luknje v trdnjavo, ti mora biti prva in najvažnejša skrb, da se prisiliš, da poveš do pičice tako, kakor si slišal. —

Kakor so po železnicah poleg sprevodnikov še nadzorniki, da se nihče ne pelje brez listka, tako je dobro, če nadziraš tudi sebe v točnosti podajanja in si napraviš v ta namen poseben majhen dnevnik — seveda dobro zapečaten — kjer si vsak večer zapišeš število laži, pretiravanj, ki si jih zalotil čez dan v svojem govoru. Kakšno veselje, če bo število vedno manjše!

Kot tretje sredstvo bi seveda priporočal pogosten obisk v omenjenih zbirkah laži.

Prevajalčev epilog. Foersterjevo modrovanje o laži in vaje v zanesljivosti je vsega upoštevanja vredno. Vendar pa odpove v najvažnejši točki: v svetovanju sredstev. Vse to je nedvomno dobro, kar priporoča, a je nezadostno. Ko bi bil Foerster katoličan in bi bil pisal svojo knjigo za verno ljudstvo — cesar se je v svojih spisih namenoma ognil, ker hoče podati le to, kar je vsem skupno brez razlike vere in narodnosti in stanu itd. — bi bil v svoja sredstva z zlatimi črkami zapisal: dobra pogosta spoved in partikularno izpraševanje vesti. Sicer se njegov dnevnik malo približuje temu odlično katoliškemu sredstvu, a nadomesti ga niti izdaleka ne, ker mu manjka zlasti nadnaravne moči.

—§—

Prerokba sv. Malahija o papežih. Večkrat, posebno ob izvolitvi novega papeža, se navaja prerokba o prihodnjih papežih, ki se pripisuje sv. Malahiju. Ta se je rodil l. 1095. v mestu Armagh na Irskem. Pozneje je postal nadškof v rojstnem mestu in papežev legat za Irsko. Z vnetim delovanjem si je pridobil mnogo zaslug za krščanstvo na Irskem. L. 1048. se je napotil v Rim, da bi dobil pri papežu palij, znamenje nadškofovske časti. A na potu je umrl v samostanu Clairvauxu na Francoskem v rokah svojega prijatelja sv. Bernarda, ki je pozneje popisal njegovo življenje. Papež Klemen III. je l. 1189. proglasil Malahija za svetnika.

Pod imenom sv. Malahija je znan latinski spis »Prerokba o prihodnjih rimskih papežih«. Vendar je zgodovinsko dokazano, da ga ni ta sestavil. Tudi sv. Bernard ne omenja tega spisa. Prerokbo je objavil prvokrat benediktinec Arnold Wion l. 1595., vendar ni povedal, kje je dobil rokopis. Sedaj trdijo, da je spis nastal okrog l. 1590. Prerokba označuje v nekaj besedah papeže od l. 1143. baje do konca sveta. Pri nekaterih napoveduje njih rod, pri drugih pa kaj značilnega iz njih vlade. Nekaj

izrekov je jasnih, drugi so pa temni, da se lahko na več načinov razlagajo. To niso prave prerokbe, vendar označujejo nekateri naslovi tako dobro delovanje papežev, da se rabijo kot njih stalni pridevek, n. pr. za Leona XIII. naslov »Luč z neba«. Poglejmo naslove papežev od Pija VI. dalje! Piju VI. prideva prerokba naslov »Apostolski popotnik« (Peregrinus apostolicus). Ta naslov je primeren za tega papeža, ki je potoval l. 1782. na Dunaj, da bi odvrnil cesarja Jožefa II. od njegovih cerkvenih novotarij; pozneje so ga Francozi odpeljali v Valence, kjer je umrl l. 1799. Njegove telesne ostanke so čez nekaj časa prepeljali v Rim in jih tam pokopali. Naslov Pija VII. »Grabežljivi orel« (Aquila rapax) pomenja po razlagi nekaterih orla v papeževem grbu, po mnenju drugih pa Napoleona, ki je papežu ugrabil cerkveno državo. Leon XII. se označuje kot »Pes in kača« (Canis et coluber), kar naj pomenja njegovo zvestobo in modrost. Ime Pija VIII. »Veren mož« (Vir religiosus) se more pridevati tudi drugim papežem. Gregorij XVI. je bil v redu kamaldolencev, ki ga je ustanovil sv. Romuald v dolini Camaldoli v Toskani (Etruriji), kjer so bila kopališča; zato ga prerokba / napoveduje: »Iz etrurijskih kopališč« (Ex balneis Etruriae). Naslov Pija IX. »Križ od križa« (Crux de cruce) ima dvojno razlago: pomenja križ na grbu sardinskega kralja, ki je papežu vzel cerkveno državo, in pa križ, ki jih je moral Pij IX. trpeti. Leon XIII. »Luč z neba« (Lumen de coelo) ima zvezdo v grbu in je s svojo bistroumnostjo pojasnil marsikatera važna vprašanja ter postavil jasna načela. Pij X. je s svojo gorečnostjo za obnovo krščanskega življenja pokazal, da je res »žareč ogenj« (Ignis ardens), kakor ga napoveduje prerokba. Svetovna vojska je verskemu življenju mnogo škodovala, zato označuje prerokba vlado Benedikta XV. kot »Opustošeno vero« (Religio depopulata). Pod Pijem XI. pa bo spet zavladala »Neustrašena vera« (Fides intrepida). V koliko se bo ta napoved uresničila, bomo mogli šele pozneje spoznati. Za Pijem XI. napoveduje prerokba le še sedem papežev in jim daje te naslove: »Angelski pastir« (Pastor angelicus), »Pastir in mornar« (Pastor et nauta), Cvetlica cvetic« (Flos florum), »O polmesecu« (De medietate lunae), »O delu solnca« (De labore solis), »Slava oljke« (Gloria olivae) in Peter rimski. O tem pravi prerokba: »V zadnjem praganjanju svete rimske cerkve bo sedel na sveti stolici Peter rimski in pasel ovce v velikih stiskah. Potem pa bo mesto na sedmih gričih razdeleženo in strašni sodnik bo sodil svoje ljudstvo.«

Kdo more biti izvoljen za papeža? Cerkevni zakonik določa, da morejo voliti papeža edino-

le kardinali. Izvoljen pa more biti tudi ne kardinal, da je le škof ali pa more postati škof; kajti le kot rimski škof more imeti primat v cerkvi. Gregor X. (1271—1276) n. pr. ni bil niti kardinal niti škof. Vendar je sedaj navada, da izvolijo vedno le kardinala. Zadnji papež nekardinal je bil Urban VI. (1378—1389), to je prvi papež, ki je bil izvoljen v Rimu po preselitvi papežev iz Avignona.

Število papežev. Vse zgodovinske knjige ne navajajo enakega števila papežev. Razlika znaša navadno od 1 do 4. Ta razlika je odtod, ker je zakonitost nekaterih papežev dvomljiva in jih nekateri zgodovinarji upoštevajo, drugi pa ne. Tako je n. pr. l. 752. vladal tri dni papež Štefan, ki je umrl še pred kronanjem. Starejši zapisniki ga nimajo, nekateri novejši ga imajo in ga štejejo za Štefana II. Zato imenujejo ti zadnjega papeža tega imena Štefana X., drugi pa ga imenujejo Štefana IX. (1057—1058). Zato štejejo različni zgodovinarji Pija XI. kot 258. do 262. papeža.

J. P.

Današnja nemška lepa knjiga. Mogoča je samo skica. Obraz njen se da le naznačiti; kajti nemški književni trg je tako ogromen, da se loti vrtoglavica tistega, ki bi ga hotel pregledati. Celó v Nemcih samih ni sinteze kljub obilici uvodov v najmlajšo in številnim esejem, kljub mnogim literarnim študijam in celo antologijam proze, balad in lirike.

Plodoviti so stari, plodoviti so mladi — od naturalistov in impresionistov do ekspresionistov in še daleč čez. Vse vrste uživajo enako spoštovanje in enako nezaupanje. Hauptmannov naturalizem živi po nemških odrih in pisateljevo šestdesetletnico so praznovali vsi nemški pesniki in ves narod kot nacionalni praznik, dasi so se oglašali nasprotni glasovi — Hauptmann je namreč socialist. Ekspresionizem je doživel polom in še živi — kakor pri nas; iz njega pa skušajo priti v novo umetnost.

Vonj današnje nemške duše je potrlost, blazna naglica, slutnja pogina kulture in morda tudi Evrope, hlastno iskanje izhoda, pa najsibo v človečanstvu, notranjem poglobljenju, veri ali — azijski kulturi. »Sehnsucht über das Irdische hinaus, zum Göttlichen hin, Vertiefung des Lebensgeföhls« smatra Schneider za dušo časa. Apokalipsa, srednji vek, legenda, mistika, »Klostergeschichte«, »Der jüngste Tag« poleg Schlafove »Selle« in novodobnega faustovstva (Werfel, Herbert). Ne več razdejanja, ne uničevanja, ampak zidati se jim hoče, iz individualizma se odbijajo v kozmično sočutje, vdano iščejo »ja s n i n e«, drzni pogum in samozaupanje se je poleglo, spoznanje vidiš, da je človek slab, in tiha skromnost diha iz slednje pesmi. Strenjenje, potrpežljivo iskanje drobne

resnice in tiho grajenje od zrna do zrna ti vzbudi vero v novo, duhovno kraljestvo bodočnosti.

V prozi si išče vsak svoj stil, svojeglavno, iz mode, večkrat celo neokusno. Poskušajo nov jezik, pišejo »Knappstil«, Kaiser celo »Telegraphstil«, drugi zopet stil subjektivnega zaznavanja, tretjemu očitajo, da ne pozna časa, četrti je ostal mirni pripovednik-kramljač. Visoko cenijo Jak. Wassermanna, ki ljubi strastno doživetje in se bije za osvobojenje iz prekletstva krvi. Werflava drama »Bocksgesang« se godi v Srbiji.

Lirika — kaos. Mirni; zasanjani; iskavci in asketi; misleci in veseljaki; formalisti in svečani prozaiki; tudi obupnobesneči, krčeviti onemogleži. Impresij — zlasti med dijaško liriko — čez glavo, brez novih odkritij, bodisi jezikovnih ali idejnih. Verska lirika bogata — žalibog precej narejena. Pa tudi brez izrodov ni; Emmy Hennings piše: »Elsenbainheller Schrei; In meiner Schulter zuckte eine Idee.«

Pa »katoliška?« (Sicer si še nisem na jasnem, ali moremo imeti katoliško; kajti potem imamo tudi svobodomiselno. Zdi se mi pa, da je lepota ena. Seveda pa je razlika med umetnostjo katoličana in umetnostjo svobodomiselca — toda ne vem, jeli ta razlika potemtakem tudi že v umetnosti sami.) Rigoristično strujo vodi »Gral«, v moderne struje, bolj svobodne je zašel — kot pravijo — »Hochland«, vsled česar je v nekem jezuitskem seminarju — prepovedan. Dve struji, pa tudi mnogo teoretikov. Bili so celo, ki so zahtevali, da kat. pisatelj k naslovu pripiše »k« (beri: katolik); toda niso mogli proreti.

Sadnja doba je prehodna doba, ki nosi še obraz preteklosti in prve črte bodočega lica. Zato pravzaprav doba brez svoje poteze. Mislim — tako kot pri nas in tudi drugod.

Jože Pogačnik.

Knjiga knjig. Tajnika britanske biblijske družbe J. G. Wattema so vprašali, na koliko jezikov je predstavljeno sv. pismo. V ta namen je sestavil zapisnik, po katerem je popolna izdaja sv. pisma izšla v 40 evropskih jezikih, v 41 azijskih, v 14 afriških, v 10 avstralskih in oceanskih in v 3 ameriških, torej v celoti v 108 jezikih. Število prestav posameznih delov sv. pisma je štirikrat večje. Na kitajščino ni bilo sv. pismo še nikdar popolnoma predstavljeno, a posamezni njegovi deli so izšli v 16 raznih kitajskih narečjih.

Dostojno vedenje. Sv. Gregor Naz. pripoveduje o svoji materi, da ni nikoli pokazala oltarju hrbta, tudi takrat ne, ko je šla iz cerkve. Tudi ni nikdar pljunila na tla. — Po božna cesarica Eleonora, žena Leopolda I., je

prisostvovala vsako nedeljo in praznik kleče sv. maši. Ko so ji prigovarjali, da bi pri sveti maši tudi nekoliko sedela, je jako lepo odgovorila: »Nihče z mojega dvora si ne upa uvesti se v moji prisotnosti, a jaz naj bi si to dovolila pred svojim Stvarnikom in Bogom? — Španski kralj Filip II. je opazil, da sta se dva njegova dvorjana pri sv. maši zabavala. Bila sta to njegova bližnja sorodnika; kljub temu ju je po sv. maši dal poklicati, jima očital njuno nesposobno obnašanje in ju zapodil z dvora z besedami: »Nikoli več mi ne pridita pred oči!«

Trdno prepričan. Pred izložbenim oknom v Karlovih varih je stal neki Anglež in pazno ogledoval v njem neko sliko. Trгоvec mu je hvalil sliko kot pristno delo slovitnega ogrskega slikarja Jožefa Muncaczja. V tem trenutku pristopi neki tujec v preprosti obleki s kovčgom v roki in pravi: »Dvomim, da bi bil to pristni Muncaczj.« »Prosim,« pravi jezno trgovec, »brigajte se za svoje stvari!« Toda tujec izjavi še enkrat popolnoma mirno. »Trdno sem prepričan, da to ni Muncaczjeva slika.« To je razkačilo trgovca. »To je nezaslišana predrznost,« je vpil; »resno Vas svarim, da se ne mešate v moje trgovske zadeve!« Ko je pa za umetnost vneti Anglež odšel, se je tresel od jeze trgovec in kričal: »Zdaj ste me pripravili v veliko škodo, ki mi jo morate povrniti. Pojdite z menoj na policijo!« Tujec se ni upiral povabilu. Ko je razložil trgovec svojo obtožbo in dal v zapisnik, se obrne uradnik k tujcu, naj mu pove svoje ime in naslov. »Naslava še nimam,« pravi tujec, »ker sem pravkar prišel, da se zdravim v Karlovih varih, kakor mi je ukazal zdravnik. Moje ime pa vidite tukaj.« S temi besedami pokaže uradniku sprejemnico z napisom: Jožef Muncaczj.

Angleški pregovori. Jezičen človek je nezapečaten pismo, vsak ga lahko bere. — Pravilno življenje je najboljša modrost, čista vest najboljša postava. — Zalitve moraš zapisati v pesek, dobrote v marmor. — Ne delaj nič v jezi; zakaj kdo bi si upal v viharju na morje? — Pomisli vedno dvakrat, preden enkrat govoriš; kajti potem boš tudi dvakrat tako dobro govoril. — Lenoba nima nobenega zagovornika, pač pa mnogo prijateljev.

Ta čudni »p«! Vauban je napisal nad vrati trdnjave Cambrai tele besede: »Quand les Anglais prendront Cambrai, les souris mangeront les chats!« (Če zavzamejo Angleži Cambrai, bodo miši požrle mačke.) Ko je zavzel Marlborough trdnjavo, je zbrisal samo »p« (rendre = vrniti).

Zemljepis kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev. Sestavil Anton Melik. V Ljubljani 1923. Založila Jugoslovanska knjigarna. Pričujoča učna knjiga za IV. razred srednjih in njim podobnih šol vsaj deloma izpolnjuje občutno vrzel v slovenskem geografskem študiju. Zemljepisna stroka je na naših srednjih šolah še najbolj slabo preskrbljena z učnimi knjigami. Poleg Pajk-Kržišnikovega Zemljepisa je Melikov Zemljepis prvi veseli pojav te vrste za nižje razrede. Zato smo ga resnično veseli, posebno še, ker se knjigi že na prvih straneh pozna, da jo je pisal moč strokovnjak, ki se je resno potrudil, da dijake temeljito seznanji z geografskimi in gospodarskimi razmerami naše širše in ožje domovine. V splošnem pregledu sestavnih delov naše kraljevine govori g. pisatelj o vodoravni oblikovitosti, o vodopisnih in podnebnih, o narodopisnih in prosvetnih razmerah ter o ustavi in upravi Jugoslavije. Podroben opis pa obravnava v običajnem redu poedine pokrajine, začenši s slovenskim ozemljem. Podobno kakor prof. Ivo Juras v »Zemljopisu Jugoslavije«, Zagreb 1922, se tudi prof. Melik v opisu Slovenije primerno spominja še neodrešenega slovenskega ozemlja v Italiji, Istri in Avstriji. Knjigo zaključuje pregled narodnogospodarskih razmer s tabelo naših mest in večjih krajev ter statistika Jugoslavije. — Praktično sestavljeno delo je namenjeno v prvi vrsti šoli, zaradi pregledne razvrstitve snovi in lepe dovršene slovenščine bo pa dobro došlo tudi samouku in vsem, ki se hočejo hitro seznaniti s fiziognomijo in pridobninskimi viri naše države. V eventuelno novi izdaji bi priporočil naznačenje strani na atlantu, kakor to nahajamo v Pajk-Kržišnikovem Zemljepisu. Manjši stvarni nedostatki, n. pr. Kamniško sedlo 1923 m (?) i. dr., gredo najbrž na rovaš stavca. O vsebini nekaterih geografskih nazivov, kot Panonska nižina i. dr., bi pa bilo primerno izpregovoriti daljšo besedo v Glasniku prof. društva.

Dr. Fr. Tr.

M. Humeck, Praktični sadjar. Zbirka najvažnejših sadjarskih naukov, s 24 barvanimi prilogami in 92 slikami v tekstu. Ljubljana 1923. Založila Jugoslovanska knjigarna. Cena Din 120.— M. Humeck, višji sadjarski nadzornik in uradnik lista »Sadjar in vrtnar«, nam je podal s tem prelepo knjigo, ki jo bo zavoljo njene idealne in praktične vrednosti vesel vsak. Lepi namen knjige je, da služi povzdigi sadjarstva v Sloveniji in dvigne na ta način njeno gospodarsko blagostanje, pa tudi sloves našega sadja po širnem svetu potom smotrno urejene sadne trgovine.

Svoj namen bo knjiga tudi dosegla, ako bo segel po nji zlasti naš mlajši, naprednejši svet.

jo temeljito proučeval in skušal njene nauke tudi praktično udeležiti. Kajti knjiga je bogata po vsebini in obsega vse, kar je treba vedeti za umno pridelovanje sadja. Dobri nauki, ki padejo na dovtetna, plodovita tla, so visoka, zdrava valuta, ki je vredna več nego mrtva kovina, pa naj je tudi čisto zlato.

Prvih 69 strani obravnava slovensko pomologijo ali nauk o sadnih vrstah. Tu se poučimo, kako nam je izbirati med različnimi vrstami sadja, ki se za naše razmere najbolj priporočajo. Krasne slike kar privabljajo sline iz ust in močno olajšujejo spoznavanje različnih vrst. Kako mikavno vabi Jakob Lebel, zlata parmena, kanadka (3 vrste jabolk) ali Dielovka, Williamovka, avranška maslenka, Clairgeau in druge hruške, da vendar ne zabi na najlepši oddelek praktične botanike, na sadjarstvo!

V 2. in 3. odstavku nahajamo izčrpno in nazorno obrazloženo vse, kar potrebuješ za uspešno vzgajanje mladega drevesnega naraščaja in njegovo požlahtnjevanje s cepljenjem. 4. oddelek »Sadno drevje na zelenjadnem vrtu« uči, kako si vzgajamo pritličnega drevja, ki je edino na mestu po manjših vrtovih, pa tudi kako se speljejo ob solnčnih stehah domače hiše ali tudi drugih gospodarskih poslopij krasni špalirji, njim v najlepši kras, nam v zabavo in ponos, pa tudi v bogato nagrado jeseni.

Da je pri nas še mnogo zanikrnih sadovnjakov, je vzrok to, kar se mnogi gospodarji ne zavedajo bioloških potreb žive rastline. svetlobe, zraka, vlage, toplote, redlnih gnojil v zemlji. Vsadijo še kaka zanemarjena drevesca prav globoko in na gosto, potem pa čakajo na obilen sad, ki ga v takih razmerah biti ne more. Zato silno priporočam študiranje 5. odst. »Kako sadno drevje sadimo in gojimo«.

Razne sadne škodljivce iz zoologije in botanike stavi na zatožno klop 6. poglavje. Tudi oddelek 6., ki govori o zrelem sadju, je zanimiv in važen. Kajti najvišjo ceno doseže sadje spomladi; naše stremljenje mora iti za tem, kako ohraniti mnogo žlahtnega sadja do velike noči in do binkošti. Potem se bo pokazala aktivnost naše vrtnarske bilance v vsem svojem sijaju. Knjiga je polna bogatih praktičnih izkušenj, zajetih iz srede naših domačih razmer; obsega celih 26 tiskanih pol in je opremljena tako okusno, za današnje razmere naravnost sijajno, da je mora biti vesel vsak rodoljuben Slovenec. F. P.

Fran Erjavec: **Slovinci**, zemljepisni, zgodovinski, politični, kulturni, gospodarski in socialni pregled. Založila Jugoslovanska knjigarna 1923. Cena vez. knjigi Din 60.—. — Knjiga je naša, o nas samih. Pisana je odkrito,

na podlagi zgodovinskih dejstev, brez sovražnosti ali pretiravanja. Vzrastla je iz slovenske duše. Namen je v prvi vrsti pokazati samorastlost in delavnost našega naroda in opozoriti na njegove kulturne vrednote, ki morajo v vsakem Slovencu vzbuditi naroden ponos in pri bratih in tujcih priznanje. Zemljepisni in zgodovinski pregled nam jasno slikata našo povestnico, ki je tužna; slovenski narod si je moral najenostavnjše pravice do življenja priboriti korak za korakom in boj je bil, ki ga je ohranil in še bolj utrdil. Poglavje o slovenskem preporodu je malokje tako kompaktno in lepo obdelano. Na str. 42 pa bi moral omeniti očeta slovenskega šolstva A. M. Slomška, ki ga moramo z vso pravico imenovati enega največjih narodnih buditeljev v pismu in v dejanju v sredini preteklega stoletja. Zanimivo je, da je bilo za njegovega časa l. 1859 na Stajerskem šoloobiskujočih otrok 87%, na Kranjskem pa samo 55%! — Nadaljnja poglavja posegajo že v najnovjšo dobo. Brezobziren je odstavek o slovenski politiki, ki je v marsičem odločevala usodo naroda, le škoda, da je bila skoro na vsi črti v obrambi. Zlasti za Hrvate in Srbe so zelo informativni članki o našem jeziku, o vseh panogah naše umetnosti ter o naših prosvetnih in gospodarskih organizacijah. Tu se zrcali moč slovenske delovnosti in discipline, kljub temu da smo odrezani od morja in nimamo ožjih stikov z drugimi narodi. Med organizacijami pogršam nekaj stavkov o naših dijaških organizacijah, zlasti o akademskih, ki so mnogo prispevale k zgradbi Slovenstva. Popolnoma je prezrl naše verske in karitativne organizacije. — Posamezna poglavja so bila spisana priložnostno, a so tudi v knjigi dovršena. Poučni so kulturni pregledi in uvodi v posamezna poglavja. Jezik je jasn in prožen. Knjigo bo vzljubil vsak zaveden Slovenec brez razlike, naši bratje nas bodo spoznali v pravi luči in moči, za inozemstvo naj se oskrbijo primerni prevodi. Ante Kordin.

NEKAJ VPRAŠANJ IZ FIZIKE.

R. G.

Sljedeča vprašanja so namenjena dijakom srednješolcem zadnjih dveh razredov, katere zanima fizika. Nočejo pa, da bi jih dijak z računanjem reševal, zato mu tudi pri nekaterih vprašanjih manjka potrebnega znanja. Namen teh vprašanj je, da si bravec popolnoma jasno in pravilno predstavlja tiste fizikalne pojave in potom razmišljanja pa s pomočjo matematičnih obrazcev pride do pravega utemeljenega odgovora. Vprašanja 3—5 so namenoma uvrščena, ker so v zvezi z novo Einsteinovo teorijo.

1.

Mesti A in B sta oddaljeni 1000 km. Iz kraja A plove v kraj B aeroplan s hitrostjo 100 km na uro. Ko pride v mesto B, se obrne in leti nazaj v A. Za vso pot potrebuje 20 ur. Recimo, da piha v smeri A proti B veter s štejeta oziroma odštejeta, ima aeroplan v smeri hitrostjo 20 km na uro. Ker se hitrosti seri AB hitrost 120 km na uro, v nasprotni smeri pa 80 km; kolikor torej pridobi na hitrosti v eni smeri, toliko je izgubi v drugi smeri. Iz tega sledi, da je za vso vožnjo sem in tja v vsakem oziru isto, ako piha ves čas v smeri AB stalen veter poljubne hitrosti. (Zadnji sklep je napačen. Zakaj?)

Kaj pa, če bi imel veter sam hitrost 100 km na uro ali celo še več?

2.

Točka na ekvatorju ima zaradi dnevnega vrtenja zemlje hitrost $c = 463$ m na sekundo. Ako se okoli ekvatorja pomika aeroplan natančno proti zahodu, kako bi videl opazovalec na aeroplanu, da sonce vzhaja in zahaja, če je njegova hitrost manjša kot c , 2. enaka c in 3. večja kot c ? Kaj bo opazoval v teh treh slučajih, če se pomika okoli ekvatorja proti vzhodu?

3.

Na vodi se nahajajo trije čolni A, B in C. Njih medsebojne lege tvorijo enakokrak pravokoten trikotnik, da je razdalja AC enaka razdalji BC in smer AC pravokotna na razdalji BC. Iz čolna C skočita istočasno dva plavča, ki z enako hitrostjo plavata eden proti B, drugi proti A, in z enako hitrostjo proti C nazaj. Vzlic enaki hitrosti in enaki poti pride plavč B pozneje nazaj do čolna C kakor oni od A. Katere dve možnosti sledita iz tega? (Vzemi kako konkretno razdaljo in določeno konstantno hitrost plavčev in poskušaj vprašanje rešiti z računom!)

4.

Če imamo telesi A in B in se pomika A proti B, potem je v vsakem oziru temu pojavu enakovreden pojav, če se B premika proti A ali oba drug proti drugemu, ker v prostoru samem nimamo nobene oporne točke. Zato tudi samo lahko ugotovimo, da se razdalja AB zmanjšuje. Za katero izmed obeh teles se glede premika odločiš, je brez pomena. Vzemimo n. pr., da se po železniškem tiru pomika lokomotiva v neki smeri z neko hitrostjo. Na nji se nahaja opazovalec. Drugi opazovalec stoji na progi. Fizikalno popolnoma enakovredno bi bilo, ako si mislimo, da lokomotiva miruje in se proga z drugim opazovalcem pomika v nasprotni smeri z isto hitrostjo. Glede opazovanja naravnih pojavov v okolici nima torej noben opazovalec prednosti pred

drugim. Če sedaj v enakih razdaljah pred in za vlakom udarita v progo strela in jih opazovalec, ki stoji na progi, vidi istočasno, jih opazovalec v lokomotivi ne bo videl istočasno. Svetlobnim valovom prve strele se pelje namreč opazovalec nasproti in te pridejo prej v njegovo oko kakor svetlobni valovi druge strele, ki ga morajo šele dohiteti. Prvi opazovalec torej trdi, da sta obe strela udarili istočasno, drugi trdi pa nasprotno. Po prejšnjem sta pa obe izpovedi enakovredni in imata torej oba prav. Kaj sledi iz tega in kako se reši to protislovje?

5.

Mislimo si vertikalni rov skozi središče zemlje do antipodov. V ta rov vržemo kamen. Kaj se zgodi z njim? Kako se pomika?

6.

Nekdo pada iz velikih višin v popolnoma zaprtem prostoru brez oken (Einsteinov kupe) proti zemlji. Padca samega ne vidi, ne čuti in ne ve o njem ničesar. Ako dela v tem prostoru med padcem poskuse o težnosti teles, do kakšnih rezultatov bo prišel? Kaj bi opazil, če bi se pomikal v tem kupeju v brezgravitacijskem prostoru v kaki poljubni smeri pospeševalno?

7.

Kakor so že arabski matematiki dognali, se v isti kozarec natoči v prtiličju teoretično lahko več vode kakor v prvem nadstropju. Zakaj? (Od adhezijskih sil se abstrahira, voda naj se smatra kot absolutno neiztisljiva, temperatura v obeh slučajih ista.)

8.

Kakor znano, se na energiji nič ne izgubi. Vsi fizikalni pojavi obstojijo v pretvarjanju ene energije v drugo po določenih ekvivalentih. Če vzamem n. pr. prožno jekleno pero, kakor se rabi pri urah, montirano v cilindrični škatlici, in to pero navijem, opravljam pri tem neko delo. To delo se zdaj nahaja v navitem peresu v obliki potencialne energije. Če vržem to navito pero v žvepleno kislino, se iz peresa naredi železna galica, ki nima nikake prožnosti in torej tudi nobene delazmožnosti. Kam je izginila potencialna energija?

9.

Na tehtnici, ki je v ravnotežju, se nahaja hermetično zaprta steklenica. Na dnu steklenice sedi žuželka. Žuželka se dvigne in leta v steklenici. Postane sedaj steklenica lažja ali ne? Kaj je v slučaju, če je steklenica odprta?

10.

Železna krogla ima v sredi votlino določene velikosti. Če kroglo segrejem, postane njena telesnina večja. Kaj se zgodi z votlino?

11.

Ledeni kapniki ob strehah se sploh ne morejo delati; kajti če je temperatura nad ničlo, voda ne zmrzne, če je pa pod ničlo, se sneg na strehi ne topi.

12.

Po Dopplerjevem principu se zviša višina tona, če se opazovalec približuje zvočilu ali pa, če se zvočilo približuje opazovalcu, ker v obeh slučajih prestreže uho v sekundi več tresljajev. Po principu relativitete gibanj bi bilo pričakovati, da sta oba slučaja pri enakih predpogojih enaka. Toda temu ni tako. Tudi so matematično formulirani izrazi za oba slučaja različni. Vzemimo, da naredi zvočilo 1000 tresljajev v sekundi; hitrost zvoka je 330 m. Če se premika opazovalec s hitrostjo 100 m, prestreže v sekundi, kakor kaže račun, 1003 tresljaje. Če se pa pomika zvočilo s hitrostjo 100 m proti opazovalcu, 1443 tresljajev v sekundi. Zakaj ta razlika in zakaj nista oba slučaja enaka?

13.

Kakor znano, je odvisna kvaliteta barve od števila tresljajev svetlobe, ki zadenejo oko v eni sekundi. 400 bilijonom tresljajev odgovarja rdeča svetloba, 800 bilijonom vijoličasta. Na tresljaje čez to število naše oko ne reagira. Predmet vidimo vedno v smeri zadnjega vpadajočega žarka. Vzemimo sedaj, da se nekdo premika iz velikih daljav s hitrostjo, ki je mnogo večja kot hitrost svetlobe, mimo solnca. Kaj vidi, ko se solncu približuje; kaj, ko se pomika prav mimo solnca; kje vidi solnce, ko se od njega oddaljuje? V zadnjem slučaju je treba pomisliti, da sedaj prehiteva valove svetlobe in da prihajajo torej ti navidezno z nasprotni strani v oko.

14.

Svetloba potrebuje od solnca do zemlje skoro 8 minut. Zatorej zapazimo zjutraj solnce 8 minut pozneje, kakor v resnici vzhaja. (Sklep je napačen. Zakaj?) Od astronomske refrakcije se pri tem vprašanju abstrahira.

15.

Kakšna mora biti bikonkavna leča, da tvori realne slike, in kakšna mora biti bikonveksna leča, da tvori samo navidezne slike?

16.

Nekdo stoji na vrhu griča. Pod gričem leži jezero. Nasproti jezera opazuje mavrico. Ali vidi to mavrico, da se tudi zrcali v jezeru? Pod katerim pogojem sploh vidi v jezeru navidezno sliko mavrice?

Naše slike v zadnji in pričujoči številki nam predočujejo nekaj prizorov iz življenja sloveče Device Orleanske, rešiteljice Francije v

takozvani stoletni vojski. Ivana d'Arc se je porodila l. 1410 v lotrinški vasi Dom Remy, kjer je še danes videti mesto nekdanje preproste kmečke hiše. Iz njenih mladostnih let vemo, da je bila pridna in ubogljiva, zaradi pobožnosti in izredno dobrega srca pa daleč naokoli znana. Ko je nekoliko dorasla, se je od matere naučila presti. Molitev in preja je bilo tudi na paši v družbi krotkih ovčic njeno najljubše delo. V molitvi je zlasti l. 1427 večkrat slišala božji klic, naj se oboroži, da reši kralja in domovino. Ko ji preskrbe prebivalci mesta Vaucouleurs konja in orožje, reši Orleans in sporoči z Marijino zastavo v roki Karolu VII. zmago. Po osvojitvi Orleansa in kronanju kralja meni, da je zadostila božjemu klicu, zato hoče oditi domov, toda vojaki jo pregovorijo, da ostane še nadalje na čelu vojske. Pri izpadu iz mesta Campiegne jo ujamejo Burgundci, ki jo izročijo Angležem. Le-ti jo prepeljejo in v verige vklejneno vržejo v ječo. Obdolže jo čarovništva in obsodijo na smrt. V ječi se ji ponovno prikaže sv. Mihael, ki jo spodbuja k stanovitnosti. Ko se dne 30. maja 1431 zjutraj na vse zgodaj spove in prejme sv. popotnico, jo ob 9. uri dopoldne sežgo na grmadi. Na prošnjo matere je ukazal papež Kalikst III., 25 let po usmrtni zadevi iznova preiskati. Komisija je ugotovila Ivanino nedolžnost, ljudstvo pa je počastilo njen spomin s procesijo in zahvalno daritvijo. Na mestu grmade se dviga danes križ. Ivana d'Arc pa velja vsemu katoliškemu svetu za blaženo.

—dan.

X

KLASJE, KI SEM GA NABRAL PO ŽETVI. OKORN JANEZ.

Otokarja Břerino (Čeh) imenuje Nemeč Hermann Bahr največjega sodobnega pesnika sploh. Je pozitiven katoličan. Prevodov imamo od njega bore malo, kake 3 pesmi. Prevedenega pa imamo več Rabindranatha Tagoreja (čast mu, a naš ni!). Pa reci kdo, da je prorok prijeten v svoji domovini!

. . .

Od Mæterlincka (»Smrt«) sem duševno prišel do Bourgeta (»Zmisl smrti«) in odtod do Poulina (»Na poti v večnost«). Poskusi ti hoditi isto pot!

. . .

V umetnosti more ležati ideja in čim globlje je ta ideja, tem večja je umetnina po svoji notranjosti. Umetnost ni ne slepo posnemanje narave, ne delo polblaznih »genijev«, a tudi ne stvar, delana »ad usum delphini«. Nespodobna

slika v pravem pomenu besede ni umetnina, ker ji manjka ideje, istotako in iz istega vzroka ni prava umetnina znanstveno-eksperimentalen roman. A tudi oblika je za umetnino bistvena. Duša in telo!

. . .

Kdor bo v prihodnjih generacijah pisal zgodovinske romane iz ruske revolucije, bo eno trilogijo naslovil: »Focij«, »Peter Veliki«, »Pobjedonoscev«; drugo trilogijo »Puškin«, »Dostojevskij«, »Merzžkovski«; tretjo trilogijo »Tolstoj«, »Gorki«, »Griška Rasputin« in četrto »Kapital«, »Nihilizem«, »Veliki Orient«. Pisatelj pa bo moral biti Rus in katolik.

. . .

Zanimiv literaren slučaj! Rudgard Kipling in Upton Sinclair sta obadva nasloвила svoje najznamenitejše delo z »The Jungle« (Džungla, Močvirje). Vendar bi zastoj iskal tak kontrast kot je med džunglo v Gangovi delti in klavnici v Čikagi.

. . .

Vpliv rase in milieuja se ne kaže skoraj nikjer tako jasno kot v Severni Ameriki. Ta kaže obilico inženirjev in državnikov, a le malo pravih pesnikov. Vendar bi bilo zmotno trditi, da se v starem svetu ne rodi mnogo tehničnih talentov in v novem ne obilo pesnikov. A razmere store svoje.

. . .

Ko je Nietzsche pisal svoje delo »Maliki mrkajo (Götzendämmerung)«, najbrže ni mislil, da bo eden izmed prvih nemških malikov, ki bo mrknil — Nietzsche sam.

. . .

»Ali ste dobili v mojih pesmih kako pametno misel?« vpraša slab pesnik strogega kritika. »Ne,« se je glasil odgovor, »a mnogo je že to, da nisem dobil vsaj — nesmisli.«

. . .

Dijaki bi uspevali mnogo bolje, če bi mislili, kaj bo z njimi jutri, nego da mislijo in fantazirajo, kaj bo iz njih čez dvajset let.

. . .

»Pa čemu ne naštevajo Salustija med svetovnimi satiriki? Saj je genialno ožigosal korupcijo v najvišjih državnih slojih.« »Imate prav, a morate pomisliti, če bi to zvedeli v kulturnih državah, da nobeno naučno ministrstvo ne dovoli več, da bi se Salustij bral v šoli...«

FRANCOSKI KOTIČEK.

(Priobčuje P. V. B.)

Les Slovènes.¹

Le peuple slovène n'est pas nombreux: il compte à peine un million et demi d'âmes.

Il n'est pas étonnant qu'il soit, pour ainsi dire, parfaitement inconnu du grand public européen et qu'également en France, avant la guerre, quelques rares savants seulement aient fait remarquer de temps en temps l'existence d'un petit peuple qui, par des efforts surhumains et par une ténacité non moins surhumaine, barrait aux Allemands la route menant à l'Adriatique. Et pourtant ce sont les Français qui ont permis aux Slovènes de persévérer jusqu'à nos jours dans cette lutte inégale; car la France fut l'État qui lui a donné pendant les quatre ans de son administration (1809—1813) l'élan nécessaire pour ne pas succomber dans la lutte pour son existence et pour son progrès. Le peuple slovène apprécie d'autant plus profondément cette aide des Français qu'elle lui a été apportée dans un moment où il était presque au bout de ses forces de résistance, par suite d'un esclavage de plusieurs siècles sous le joug du germanisme et du féodalisme, représenté par les empereurs autrichiens.

Il a fallu qu'un ébranlement aussi important que la Grande Révolution se produisit pour que les Slovènes se réveillassent. Et il a fallu que les Français prissent en mains l'administration du peuple slovène pour qu'il reprit conscience et qu'il ressuscitât. L'administration française du Royaume d'Illyrie a accordé aux Slovènes, très vite accoutumés aux hauts principes d'Égalité, Fraternité et Liberté, plus de droits qu'ils n'en eurent cent ans plus tard sous le règne »constitutionnel« de François-Joseph Ier.

Ni la réaction de Metternich, ni l'absolutisme de Bach, ni le »constitutionnalisme« de Schmerling n'ont plus pu réfréner les forces toujours croissantes du petit, mais vigoureux peuple slovène. Et si les Slovènes se sont élevés au degré du progrès et du développement actuels, ils savent qu'ils en sont redevables aux Français, qui en ont posé les fondements, au temps où ils administraient les pays slovènes.

¹ Iz predgovora knjige: Ivan Krek, Les Slovènes, traduit par A. U.; Librairie Félix Alcan, 108, Boulevard Saint-Germain, Paris. — Prix 1 franc.

I. Industrija usnja.

INDUS' d. d. preje C. POLLAK

tovarne usnja in usnjatih izdelkov

Kranj, Vrhnika, Ljubljana. Centralna pisarna:
Ljubljana, Sv. Petra cesta št. 68. Telefon 528.

II. Industrija usnjatih
izdelkov.

Vozne karte za vse vlake Južne
železnice kakor tudi za vse pro-
ge v Avstriji i. dr. **Vozne karte**
za spanje v vagonih. Cie. int.-le
des Wagons-lits et des grands
express Européens.

Prodaja nekaj dni vnaprej.
Predprodaja voznih kart Ljubljana, Dunajska c. 31.

Brzoiavke: Wagolits, Ljubljana. Telefon inter-
urban 106. Vsa pojasnila, ki se tičejo poto-
vanja in odhoda vlakov, brezplačno.

Papirna industrija in
knjigoveznica

A. Janežič

Ljubljana

Florijanska ulica 14

Izdelovanje šolskih zvezkov
in poslovnih knjig.

Manufakturna
trgovina

El. Peterka
pri Ažmanu

Ljubljana

priporoča
svojo veliko zalogo razno-
vrstnega češkega blaga
za gospode in dame
po najnižjih cenah.

Tovarna oljnatih barv,
lakov in firneža

Orient družba
z o. z.

Ljubljana, Miklošičeva c. 4

(nasproti Uniona) se priporoča v vsa-
kem oziru kot priznana solidna tvrdka

*Najcenejši in
najboljši kvas
dobite pri*

**Prvi jugoslovanski
tvornici drož**

*Marija Volk-Košmerl
Ljubljana.*

„STORA“

d. z o. z.

St. Vid nad Ljubljano

Jugoslavija

Tvornica za vezene zastore, bonfams
in pregrinjala - od preproste do naj-
finejše vrste v vseh slogih. - Zavesa
za kavarne, gledališke portijere,
zastori za hotele. - Poseben oddelek
za fine ročne čipke. V novi tovarni je otvoren
tudi oddelek za vezene
čipke za cerkve ročno in strojno dela. etamine in tulje.

Knjigoveznica

Kat. tisk. društva
:: v Ljubljani ::

tovarniški obrat za
črtanje in izdelavo poslovnih knjig.

Izvršuje tudi vsakovrstna
knjigoveška dela
v večjih množinah v najkrajšem času.

Prodajalna

Katoliškega tiskovnega društva

(H. Ničman v Ljubljani)

priporoča svojo bogato zalogo

šolskih in pisarniških potrebščin

in sicer raznovrsten papir, svečke, notese,
razne zapisnike, kopirne knjige, šolske in
pisarniške mape, radirke, pisalce, črnilo,
gumi, tiskarke, ravnila, trikotje, šestila,
barve, čopiče, raznovrstne razglednice in
devocionalije.

Fr. P. Zajec, izprašani optik

Ljubljana, Stari trg 9

priporoča svoj dobro urejeni optični zavod
kakor tudi različne vrste naočnikov, ščipal-
cev, toplomerov, daljnogledov itd. Popravila
očal, ščipalcev itd. izvršuje dobro in cenol

I. KETTE

LJUBLJANA

ALEKSANDROVA CESTA 3

Klobuki, perilo, kravate, palice, de-
žniki, galoše, toaletne potrebščine itd.

Vsi predmeti za turi-
stiko in drug šport.

Najboljša in najsigurnejša
prilika za štedenje!

Ljudska posojilnica

v Ljubljani

Miklošičeva cesta 6

(tik za frančiškansko cerkvijo)

obrestuje

hranilne vloge in vloge na teko-
čem računu od 1. jan. 1923 po

5%

brez odbitka

rentnega in invalidnega davka.

LJUDSKA POSOJILNICA V LJUBLJANI

je največja slovenska posojilnica
in je imela koncem decemb. 1922
nad 110 milijonov kron hra-
nilnih vlog in nad 1,100.000
kron rezervnih zakladov.

POSOJILA

se dovoljujejo na osebni kredit
(proti menici), na hipoteke in v
tekočem računu.